

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Bakalářská práce

2020

Dominika Gerstnerová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

**Reflexe televizního seriálu *Holocaust* ve
vybraném západoněmeckém tisku**

Bakalářská práce

Autor práce: Dominika Gerstnerová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor: Česko-německá studia/Deutsch-Tschechische Studien

Vedoucí práce: PhDr. David Emler, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17. května 2020

Dominika Gerstnerová

Bibliografický záznam

GERSTNEROVÁ, Dominika. *Reflexe televizního seriálu Holocaust ve vybraném západoněmeckém tisku*. Praha, 2020. 44 s. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. David Emler, Ph.D.

Rozsah práce: 67 658 znaků

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je televizní seriál *Holocaust* a jeho reflexe ve vybraném německém tisku v období od 15. ledna do 5. února 1979, kdy byl *Holocaust* poprvé vysílán v německé televizi. Z toho důvodu, že seriál konfrontoval německé diváky s citlivým a vážným tématem z blízké minulosti, ale byl zpracován velmi komerčním způsobem, vyvolal v celém světě pozdvižení a stal se terčem kontroverzních veřejných debat, které byly mnohdy velmi vyhrocené. Při příležitosti německé premiéry se do diskusí hojně zapojila i německá periodika, která publikovala nečekaně velké množství článků, ve kterých zveřejňovala jak všeobecné informace o ději, průběhu vysílání či rostoucí sledovanosti, tak otvírala i vážnější témata o vyšším smyslu seriálu a jeho účinku na veřejnost. Je nutné podotknout, že na konci 70. let, kdy byl televizní produkt uveden, bylo Německo rozděleno do dvou samostatných států: Spolkové republiky Německo (SRN, západní Německo) a Německé demokratické republiky (NDR, východní Německo). Tato práce analyzuje výhradně reflexi v západoněmeckém tisku, který zde reprezentují týdeníky *Der Spiegel*, *Stern* a *Die Zeit*, a cílem je detailně analyzovat hlavní problémy a otázky, kterými se ve spojitosti s *Holocaustem* vybraná tři média zabývala. Mezi čtyři nejdiskutovanější témata patřily komerční zpracování seriálu, kombinace faktů, fikce a chybných detailů, kolektivní vědomí a odpovědnost a dále otevření prostoru pro zpracování nacistické minulosti. Analýza ukáže, jaké názory zazněly, zda se shodovaly či značně rozcházely a jak se případně projevovala kritika či naopak sympatie. Dále se zaměří také na obsahovou proměnu článků v souvislosti s datem publikace.

Abstract

The topic of this bachelor thesis is the television series *Holocaust* and its reflection in the selected German press in the period from January 15 to February 5, 1979, when *Holocaust* was introduced on German television for the very first time. Because of the fact that the series confronted German viewers with a sensitive and serious topic from the near past, and was processed in a very commercial way, it caused commotion all over the world and the series became the main subject of controversial public debates. On the occasion of the premiere in Germany, local periodicals widely contributed to the discussions and published an unexpectedly large number of articles in which they described both general information on the storyline, the course of broadcasting or the growing viewership, and opened more serious topics about the greater meaning of the series and its effect on the public. It should be noted that in the late 1970s, when the television product was introduced, Germany was divided into

two separate states: the Federal Republic of Germany (West Germany) and the German Democratic Republic (East Germany). This thesis analyzes exclusively the reflection in the West German press, which is represented here by the weeklies *Der Spiegel*, *Stern* and *Die Zeit*, and aims to analyze in detail the main issues that the three media have dealt with in connection with *Holocaust*. Among the four most discussed topics were the commerciality of the series, the combination of facts, fiction and erroneous details, collective consciousness and responsibility, and also the space for the processing of the Nazi past. The analysis will show what opinions could be heard, whether they agreed or differed considerably, and how the criticism or sympathy were expressed. It will also focus on the content transformation according to the date of publication.

Klíčová slova

Holocaust, masová média, televize, televizní seriál, tisk, Německo, kolektivní paměť, kultura vzpomínání

Keywords

Holocaust, mass media, television, TV series, print, Germany, collective memory, culture of remembrance

Title

Reflection of the TV series *Holocaust* in the selected print of the West Germany.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla v první řadě poděkovat panu PhDr. Davidu Emlerovi, Ph.D. za cenné rady, čas a profesionální přístup při vedení mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala také mým blízkým, kteří mě v tomto náročném období podporovali.

Obsah

Úvod	1
<i>Metodologie, zhodnocení literatury</i>	<i>2</i>
1 Tematický kontext	9
<i>1.1 Rozvoj mediální scény poválečného Německa</i>	<i>9</i>
<i>1.2 Masová média jako nositelé kolektivní paměti a kultury vzpomínání.....</i>	<i>11</i>
<i>1.3 Televizní seriál Holocaust a jeho přenos v německé televizi.....</i>	<i>14</i>
<i>1.4 Příprava německé verze seriálu.....</i>	<i>17</i>
2 Veřejná diskuse a reflexe seriálu Holocaust v západoněmeckém tisku	18
3 Analýza tematizovaných otázek.....	21
<i>3.1 Typické americké dokudrama</i>	<i>22</i>
<i>3.2 Fakta nebo fikce?</i>	<i>24</i>
<i>3.3 Kolektivní vědomí a odpovědnost</i>	<i>25</i>
<i>3.4 Prostor pro zpracování nacistické minulosti</i>	<i>27</i>
4 Obsahová proměna článků dle data publikace	29
<i>4.1 Individuální pohled na magazín Stern</i>	<i>31</i>
Závěr	33
Summary.....	36
Zdroje a použitá literatura.....	38
<i>Televizní seriál.....</i>	<i>38</i>
<i>Primární zdroje.....</i>	<i>38</i>
<i>Sekundární zdroje</i>	<i>40</i>
<i>Internet.....</i>	<i>41</i>
<i>Obrázky</i>	<i>42</i>

Úvod

Jak již napovídá samotný název televizního seriálu, pojednával *Holocaust* o temné části německých dějin z let 1933-1945, které se nesly v duchu nacistické diktatury. Produkován byl ve Spojených státech amerických, kde se také v roce 1978 poprvé objevil na televizních obrazovkách. Následovaly premiéry i v dalších státech, přičemž na německý trh byl produkt uveden o rok později, tedy v roce 1979.

Po odvysílání všech čtyř epizod obohatil americký televizní seriál slovní zásobu německých diváků o neznámý pojem: holocaust. Pojem, jehož význam je v dnešní době široce rozšířený a označuje politiku Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP), jejíž cílem bylo za druhé světové války pronásledování a vyhubení evropských Židů.¹

Vzhledem ke skutečnosti, že *Holocaust* konfrontoval diváky s citlivým tématem z blízké minulosti, stal se terčem kontroverzních veřejných debat po celém světě, které vypukly ještě před samotnou premiérou nebo následně v jejím průběhu.² Při příležitosti německé premiéry v roce 1979 se do diskusí hojně zapojila také německá periodika, ve kterých se seriál postupně stal tématem číslo jedna. Nejen kvůli volbě citlivého tématu a v případě Německa jakožto země původu zla i tématu osobního, ale také kvůli způsobu zpracování, které se neslo v komerčním duchu, byly diskuse mnohdy velmi ostré a vyhrocené.

Z televizního seriálu se zanedlouho stala neobyčejná mediální událost. Tištěná média publikovala v souvislosti s *Holocaustem* nečekaně velké množství článků, ve kterých se zabývala jak všeobecnými informacemi o ději, průběhu vysílání či rostoucí sledovanosti, tak otevírala i vážnější témata o možných důsledcích a dopadech seriálu nebo poskytovala prostor pro kritiku.³

Nelze samozřejmě tvrdit, že by byl *Holocaust* jediným či prvním produktem, který po roce 1945 tematizoval období druhé světové války. Naopak, jak masová média, tak i literatura, film či divadlo otevírala již dříve prostor několikerým zpracováním, která se tímto

¹ Joachim Siedler, *"Holocaust": die Fernsehserie in der deutschen Presse: eine Inhalts- und Verlaufsanalyse am Beispiel ausgewählter Printmedien* (Münster: Lit, 1984), 4.

² Ibid., 5-7.

³ Ibid., 2-3.

tématem zabývala.⁴ Jako příklad lze uvést knižní vydání *Deníku Anny Frankové*, jehož německý překlad byl vydán v roce 1950, dokumentární film *Nacht und Nebel* z roku 1956, který divákům ukazoval hrůzu koncentračních táborů, či dokumentární divadelní zpracování *Die Ermittlung*, které diváky v roce 1965 konfrontovalo s tematikou Osvětimských procesů a další.⁵ Přes tyto a další pokusy zůstávala však nešťastná minulost druhé světové války zahalena do anonymního závoje, jenž podle široce rozšířeného mínění sundal až americký televizní produkt. V německých divácích, kteří o tomto tématu dosud spíše mlčeli, probudil *Holocaust* pocity zasažení, účasti a odvahy čelit pravdě a převzít odpovědnost.⁶

Je nutné podotknout, že v průběhu téměř celého textu hovoříme o době 70. let 20. století, kdy bylo Německo rozdělené do dvou samostatných států – Spolkové republiky Německo (SRN, západní Německo) a Německé demokratické republiky (NDR, východní Německo). Vzhledem ke skutečnosti, že Německá demokratická republika pozdvižení kolem seriálu *Holocaust* spíše ignorovala, věnuje se práce výhradně Spolkové republice Německo (dále Německo).

Metodologie, zhodnocení literatury

S ohledem na tehdejší zájem tisku si tato práce klade za cíl přiblížit a detailně analyzovat hlavní problémy a otázky, kterými se ve spojitosti s *Holocaustem* zabývala západoněmecká média. Výběr je omezen na tři liberální týdeníky, mezi které patří magazíny *Der Spiegel*, *Stern* a noviny *Die Zeit*.

Rozhodujícím pro volbu daného periodického tisku se stalo především určité spektrum společných vlastností, kterými je možné každé médium charakterizovat. V případě týdeníků vybraných pro tuto práci se jedná o velmi podobné politické směřování, výši prodaných výtisků, periodicitu a hojný počet článků publikovaných ve spojitosti s televizním seriálem *Holocaust*.

Ve všech třech případech se jedná o týdeníky, které byly a jsou i do dnešní doby liberální a blízké politickému středu. Ačkoliv výši prodaných výtisků nelze zcela srovnávat

⁴ Jürgen Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust als Medienereignis“, *Historical Social Research* 30, č. 4 (2005): 9-17. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/3028> (staženo 25.03.2018), 9.

⁵ „‘Holocaust‘: Die Vergangenheit kommt zurück“, *Spiegel Online*, 29. leden 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40350860> (staženo 4. 11. 2017).

⁶ Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust“, 9.

(noviny *Die Zeit* ji měly v té době značně nižší než *Der Spiegel* a *Stern*), jednalo se ve všech třech případech o tisk, jehož výše prodaných výtisků byla obecně vysoká a nezanedbatelná. V souvislosti s premiérou *Holocaustu* publikovaly vybrané týdeníky velké množství rozsáhlých článků, které byly mnohdy obohaceny o obrázky a statistiky. Články poskytovaly vhled do různorodých názorů odborníků nebo obyvatel, které byly získány jak během televizních diskusí, tak i pomocí rozmanitých anket či rozhovorů.

První číslo časopisu *Der Spiegel* se na trhu objevilo 4. ledna roku 1947. V té době jediný zpravodajský magazín uvádělo na trh vydavatelství SPIEGEL-Verlag. Od roku 1972 se prodaný náklad pohyboval kolem milionu výtisků (1/1979: 986.736).⁷ Tehdejšími politickým směřováním by se magazín zařadil do skupiny liberálního, případně mírně levicového tisku. Jako zpravodajský magazín se *Der Spiegel* snažil zprostředkovat zprávy a nové informace v nových souvislostech se zohledněním informací o pozadí. Oproti denně vydávaným novinám se snažil zprávy předávat formou příběhu, a tudíž striktně neodděloval samotná fakta a subjektivní názory. Tato skutečnost se stala opěrným bodem pro kritiky, kteří tvrdili, že magazín své čtenáře dezorientuje. Zvláštní význam přikládal *Der Spiegel* čtenářským příspěvkům, titulní straně a „SPIEGEL“-rozhovoru. Mezi silné stránky magazínu *Der Spiegel* patří v dnešní době vysoká kvalita a politicky nezávislé zpravodajství.⁸ Tematické spektrum sahá od politiky, ekonomiky a vědy přes medicínu, techniku a kulturu až po zábavu, společnost a sport. Magazín je pro čtenáře dostupný i v elektronické podobě, která obsahuje veškerý redakční obsah a multimediální doplňky. V porovnání s údajem z roku 1979 (1/1979: 986.736) počet prodaných výtisků do dnešní doby klesl (Q4 2019: 691 500)⁹, přesto však *Der Spiegel* zůstává ve světě periodik na vrcholu.

První číslo magazínu *Stern* bylo uveřejněno 1. srpna roku 1948. *Stern* se v Německu dlouhou dobu pohyboval na předních příčkách jako nejznámější a nejčtenější jednou týdně vydávaný časopis. V prvních třech měsících roku 1979 se množství prodaných výtisků pohybovalo kolem 1.731.060 exemplářů.¹⁰ Politické směřování časopisu bylo označováno

⁷ Siedler, *"Holocaust": die Fernsehserie in der deutschen Presse*, 28.

⁸ „Zahlen und Daten über die SPIEGEL-Gruppe“, *Spiegel Gruppe*, <https://www.spiegelgruppe.de/unternehmen/zahlen-daten-fakten> (navštíveno 26. 3. 2020).

⁹ „Verkaufte Auflagen der Nachrichtenmagazine Der Spiegel, Stern und Focus vom 2. Quartal 2015 bis zum 4. Quartal 2019“, online portál *Statista*, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/164386/umfrage/verkaufte-auflagen-von-spiegel-stern-und-focus/> (navštíveno 25. 3. 2020).

¹⁰ Siedler, *"Holocaust": die Fernsehserie in der deutschen Presse*, 30.

jako sociálně liberální, sám sebe popisoval *Stern* jako časopis nezávislý, jehož hlavním cílem bylo čtenáře jak pobavit, tak i informovat. Časopis *Stern* publikoval příspěvky převážně o ekonomice, politice, umění a kultuře. Celkový rozsah časopisu tvořilo velké množství obrázků, proto byl *Stern* často nazýván jako ilustrovaný magazín. I v dnešní době bychom *Stern* našli na prodejních pultech. Přestože počet prodaných výtisků není malý, v porovnání s dřívější dobou rapidně klesl. Z necelých dvou milionů v roce 1979 klesl do čtvrtého kvartálu roku 2019 počet prodaných výtisků na 440 284.¹¹ I *Stern* je dnes dostupný v elektronické podobě.

První vydání jednou týdně publikovaných novin *Die Zeit* se objevilo 21. února roku 1946. Přestože se z počátku nejednalo o výnosné noviny, situace se v 70. letech zlepšila a začala stoupat i výše prodaných výtisků (první čtvrtina roku 1979: 368.794).¹² Základní témata novin představovala politika, ekonomika, obchod a kultura. Noviny se označovaly za velké liberální otevřené fórum. Zatímco politika náležela středu, kultura byla spíše levicově a ekonomika konzervativněji založená. Noviny se snažily zkombinovat reálný rozum i toleranci a najít tak vyváženost. Od doby, kdy noviny začaly nabývat na popularitě, se jejich růst prakticky nezastavil a v dnešní době se řadí do škatulky největších novin. Číslo prodaných výtisků dosáhlo ve čtvrtém kvartálu roku 2019 na 504 100 exemplářů.¹³ V porovnání s klesajícím počtem prodaných výtisků magazínů *Der Spiegel* a *Stern* lze stanovit, že naopak noviny *Die Zeit* zaznamenaly od roku 1979 velký rozvoj. Rovněž mohou čtenáři číst obsah online.

Pro vlastní výzkum jsem zvolila formu kvalitativní analýzy. Pracovala jsem přibližně se šestadvaceti články z daných médií, přičemž jsem jich pro finální rozbor vybrala jedenáct.

¹¹ „Titelanzeige: Stern“, Informationsgemeinschaft *IVW*, <http://www.ivw.eu/aw/print/qa/titel/143?quartal%5B20194%5D=20194#views-exposed-form-aw-titel-az-aw-qa> (navštíveno 25. 3. 2020).

¹² Siedler, *"Holocaust": die Fernsehserie in der deutschen Presse*, 31.

¹³ „Verkaufte Auflage der Wochenzeitung Die Zeit vom 4. Quartal 2012 bis zum 4. Quartal 2019“, online portál *Statista*, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/73452/umfrage/entwicklung-der-verkauften-auflage-von-die-zeit-seit-2002/> (navštíveno 25. 3. 2020).

Tabulka č. 1: Seznam všech zpracovaných článků

	Periodikum:	Datum vydání:	Název článku:
1	Der Spiegel	15.1.1979	Endlösung im Abseits
2	Stern	18.1.1979	Rendezvous mit dem Grauen
3	Die Zeit	19.1.1979	Melodrama vom Massenmord
4	Die Zeit	19.1.1979	Eine Beleidigung der Opfer
5	Die Zeit	19.1.1979	Aus dem Roman „Holocaust“
6	Die Zeit	19.1.1979	Die Wirkung auf Amerikaner
7	Die Zeit	19.1.1979	Billiger als „Roots“ – ein Politikum
8	Die Zeit	26.1.1979	Geschockt
9	Der Spiegel	29.1.1979	Schwarzer Freitag für die Historiker
10	Der Spiegel	29.1.1979	„Holocaust“: Die Vergangenheit kommt zurück
11	Der Spiegel	29.1.1979	Das wird mit keinem Wind verwehen
12	Der Spiegel	29.1.1979	„Ich habe es nicht gewußt“
13	Stern	1.2.1979	Mitleiden macht Geschichte begreifbar
14	Stern	1.2.1979	„In der Schule nie wad davon gehört“
15	Stern	1.2.1979	Warum sind wir noch hier?
16	Stern	1.2.1979	Ein ganzes Volk reif für den Psychiater?
17	Stern	1.2.1979	So war es!
18	Stern	1.2.1979	So fing es an
19	Stern	1.2.1979	Die Rampe von Auschwitz
20	Stern	1.2.1979	Gesehen nicht, aber gehört
21	Die Zeit	2.2.1979	Wie eine Schrift an der Wand
22	Die Zeit	2.2.1979	Eine deutsche Geschichtsstunde
23	Die Zeit	2.2.1979	„Keine hohen Nazis in der DDR“
24	Der Spiegel	5.2.1979	Auschwitz: Eine Generation fragt
25	Der Spiegel	5.2.1979	„Das Medium der Massen ernst nehmen“
26	Der Spiegel	5.2.1979	Aufrechnen bekundet Unwissenheit

Tabulka č. 2: Výběr článků pro kvalitativní analýzu

	Periodikum	Datum vydání:	Název článku:
1	Der Spiegel	15.1.1979	Endlösung im Abseits
2	Die Zeit	19.1.1979	Melodrama vom Massenmord
3	Die Zeit	19.1.1979	Eine Beleidigung der Opfer
4	Der Spiegel	29.1.1979	Schwarzer Freitag für die Historiker
5	Der Spiegel	29.1.1979	„Holocaust“: Die Vergangenheit kommt zurück
6	Stern	1.2.1979	Ein ganzes Volk reif für den Psychiater?
7	Stern	1.2.1979	Mitleiden macht Geschichte begreifbar
8	Stern	1.2.1979	„In der Schule nie was davon gehört“
9	Die Zeit	2.2.1979	Wie eine Schrift an der Wand
10	Die Zeit	2.2.1979	Eine deutsche Geschichtsstunde
11	Der Spiegel	5.2.1979	Auschwitz: Eine Generation fragt

Články zvolené pro finální analýzu pochází z období 15. ledna - 5. února 1979. Pro upřesnění pokrývá toto časové rozmezí krátké období před premiérou, samotné vysílání a krátký čas po premiéře. Ve vymezeném čase média publikovala velké množství článků, ve kterých otevírala a zpracovávala různorodé estetické a morální otázky, a poskytla tak dostatek vhodného materiálu pro výzkum.

Jak již zaznělo výše, cílem této práce je detailní analýza hlavních problémů a otázek, které byly ve vybraném tisku rozebírány. Rozbor původních šestadvaceti článků prokázal, že mezi čtyři nejdiskutovanější témata spojená s *Holocaustem* patřily zaprvé komerční zpracování seriálu, zadruhé kombinace faktů, fikce a chybných detailů, zatřetí kolektivní vědomí a odpovědnost za druhou světovou válku a začtvrté otevření prostoru pro zpracování nacistické minulosti.

Všech šestadvacet článků bylo propojeno s tematikou druhé světové války a s *Holocaustem*, některé se však zaměřovaly spíše na příběhy konkrétních osob, fakta o historickém pozadí, popisovaly cestu seriálu na německé obrazovky či se věnovaly doprovodným tématům jako je role filmu a televize. Proto bylo nakonec vybráno jedenáct takových, které zmíněná nejdiskutovanější čtyři témata pokrývala velmi detailně.

První část analýzy ukáže, jaké názory ve spojení s vybranými čtyřmi tématy zazněly, zda se shodovaly či značně rozcházely a jak se případně projevovala kritika či naopak sympatie. Druhá část se následně zaměří na obsahovou proměnu článků v souvislosti s datem publikace. To znamená, jak se v průběhu času měnila intenzita vybraných témat, případně jak sílila nebo naopak slábla kritika a jaké názory se postupem času ustálily.

Lze předpokládat, že se texty zveřejněné před premiérou nesly v kritickém duchu a poukazovaly především na možné slabiny seriálu, kterými byly komerční pojetí, zahrnutí fiktivních prvků a chybné detaily. Po odvysílání všech čtyř epizod se začala obsahová podoba článků proměňovat. Ačkoliv nářky na nedostatky zcela nevymizely, ustoupila kritika do pozadí a uvolnila tak místo pro vyniknutí morálního poselství seriálu.

Teoretická část práce nás uvede do problematiky mediální scény a kultury vzpomínání, která s televizním seriálem úzce souvisí, a seznámí nás podrobněji se samotným televizním produktem. Jako důležité zdroje, které se zabývají kulturou vzpomínání či médií, lze zmínit knihy od Aleidy Assmann (*Das neue Unbehagen an der Erinnerungskultur: eine Intervention*)¹⁴ a Heinze Pürera (*Medien in Deutschland: Presse-Rundfunk-Online*)¹⁵ nebo také odborný článek od Sandry Schulz („*Film und Fernsehen als Medien der gesellschaftlichen Vergegenwärtigung des Holocaust: Die deutsche Erstausstrahlung der US-amerikanischen Fernsehserie Holocaust im Jahre 1979*“)¹⁶. Informace, které se týkají samotného televizního seriálu, vycházejí převážně z knihy od Joachima Siedlera ("*Holocaust*": *die Fernsehserie in der deutschen Presse: eine Inhalts- und Verlaufsanalyse am Beispiel ausgewählter Printmedien*)¹⁷, která detailně zpracovává recepci *Holocaustu* v německém tisku, dále z již zmíněného článku od Sandry Schulz a v neposlední řadě také ze samotného seriálu *Holocaust*¹⁸, jehož americká verze je volně dostupná například i na serveru Youtube.com.

¹⁴ Aleida Assmann, *Das neue Unbehagen an der Erinnerungskultur: eine Intervention* (München: Beck, 2013).

¹⁵ Heinz Pürer, *Medien in Deutschland: Presse-Rundfunk-Online* (Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2015).

¹⁶ Sandra Schulz, „Film und Fernsehen als Medien der gesellschaftlichen Vergegenwärtigung des Holocaust: Die deutsche Erstausstrahlung der US-amerikanischen Fernsehserie Holocaust im Jahre 1979“, *Historical social research* 32, č. 1 (2007): 189-248. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/6251> (staženo 12.2.2018).

¹⁷ Siedler, "*Holocaust*": *die Fernsehserie in der deutschen Presse*.

¹⁸ Marvin J. Chomski, „Holocaust“, USA: National Broadcasting Company, 1978.

Články z magazínu *Der Spiegel* a z novin *Die Zeit* jsem získala prostřednictvím archivu, který je dostupný na internetu. Číslo časopisu *Stern* z roku 1979 jsem získala k prostudování od knihovny Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a některé kopie únorových článků mi zároveň opatřila také Národní knihovna České republiky. Obecný přehled o publikovaných článcích, které se věnovaly seriálu *Holocaust*, jsem získala nejen prostudováním dobových vydání, ale také díky bibliografii, který obsahuje již zmíněná kniha od Joachima Siedlera.

1 Tematický kontext

Německý mediální systém se rozvíjel již dlouhou dobu před rokem 1945. Před uchopením moci nacisty fungoval v Německu rozmanitý mediální systém a Německo navíc platilo za evropskou nejbohatší zemi v počtu vydávaných novin. Kvůli nacismu a druhé světové válce utrpěla mediální existence hluboký zvrat: politické časopisy a noviny byly vyřazeny, nezávislý tisk byl násilně přetvořen po vzoru nacistického tisku, rozhlas a film sloužily výhradně nacistické ideologii a její propagandě. Konec druhé světové války znamenal také konec pro tehdejší mediální scénu.¹⁹

1.1 Rozvoj mediální scény poválečného Německa

Je třeba upozornit na fakt, že se po druhé světové válce staly vítězné okupační mocnosti (Velká Británie, USA, SSSR a Francie) hlavními aktéry při znovuvýstavbě německého mediálního systému. Záměrem okupačních mocností nebylo navázání ani na nacistickou mediální scénu ani na jeho dřívější podobu, z toho důvodu neměla obnova téměř žádnou přímou návaznost do doby před uchopením moci nacisty. Jednalo se o nově vybudovanou mediální existenci.²⁰

Po kapitulaci hitlerovského Německa na začátku května 1945 převzaly okupační mocnosti vládu nad Německem, a tedy také nad jeho mediálním systémem. Všechny existující tiskárny byly uzavřeny a redakce rozpuštěny. Publikování bylo dočasně zakázáno a tisk byl nahrazen publikacemi okupačních mocností. Zákaz však netrval dlouho a následovalo rozdělování publikačních licencí na nacisticky nezatížené osoby, přičemž každá okupační mocnost využila jiných praktik. V americké, britské a francouzské zóně vznikl převážně nezávislý či stranický tisk, v sovětské okupační zóně hovoříme o vzniku socialistického tisku. Do roku 1948 udělily okupační mocnosti licence více než stovce novin, v roce 1949 následovala udělení generální licence tzv. starým vydavatelstvím, která publikovala již před druhou světovou válkou.²¹ Mezi noviny, které se objevily v poválečném období řadíme například západoněmecký tisk *Die Zeit* (1946), *Süddeutsche Zeitung* (1945), *Frankfurter Rundschau* (1945), *Der Spiegel* (1947) nebo *Stern* (1948). V rámci východoněmeckého tisku

¹⁹ Pürer, *Medien in Deutschland*, 49.

²⁰ *Ibid.*, 47-49.

²¹ *Ibid.*, 50.

hovoříme například o novinách *Neues Deutschland* (1946).²² Za zmínku stojí také některá nakladatelství, která i v současnosti patří k největším mediálním podnikům v Německu: *Bauer Verlagsgruppe* (dnes Bauer Media Group), *Gruener + Jahr – Bertelsmann* nebo třeba *WAZ-Gruppe* (dnes Funke Mediengruppe).²³ V rámci západního Německa byl výsledkem celkový rozmach a ostrý konkurenční boj.

Od poloviny 50. let 20. století započal v západním Německu dramatický proces koncentrace tisku. Nemalý počet regionálních novin musel publikování buď pozastavit, nebo došlo ke sloučení s jinými novinami. Nejdůležitější příčinou byla proměna poměru výnosu z prodeje a inzercí, přičemž zisk z inzercí začal výrazně převažovat. K oslabení tisku přispěl také rozmach televizního vysílání, které se rychle šířilo a přitahovalo pozornost publika.²⁴ Na jedné straně se oproti období znovuvýstavby rapidně snížil počet titulů, na straně druhé se začal zvyšovat náklad denního tisku.

Ať už se věnujeme periodickému tisku či televiznímu vysílání, hovoříme již v této době o masových médiích, mezi jejichž společné znaky bychom mohli zařadit čtyři faktory: díky technickým, organizačním a distribučním příležitostem byla dostupná téměř neomezenému množství uživatelů, nabízela těmto uživatelům obsahy, které pro ně mohly být z různých důvodů - poučení, přehled událostí, zdroj zábavy - přitažlivé nebo důležité, své obsahy nabízela pravidelně a jejich existence byla ve své podstatě závislá na zájmu a potřebách adresátů.²⁵

Jak bylo zmíněno výše, role inzerce začala nabývat na síle již v polovině 50. let a její důležitost narůstala i nadále. Na pozadí markantní komercializace se odehrával mediální vývoj v 60. a 70. letech, který byl ve svém jádře ovlivněn rozmachem nového masového média, televize.²⁶

Se zřetelem na převažující zábavní funkci se stala televize konkurencí pro časopisy, knihy a filmy. Kniha a časopisy ztratily své výsostné postavení a návštěvnost kin rapidně klesla. V souvislosti s komercializací začaly vznikat v rámci televizních projektů schematické

²² Werner Faulstich, *Die Mediengeschichte des 20. Jahrhunderts* (München: Fink, 2012), 226.

²³ Pürer, *Medien in Deutschland*, 56.

²⁴ *Ibid.*, 54.

²⁵ Jan Jiráček a Barbara Köpplová. *Masová média*. Vydání druhé (Praha: Portál, 2015), 18.

²⁶ Faulstich, *Die Mediengeschichte*, 325.

vícedílné seriály nižší kvality, v rámci periodik začal nabývat na síle bulvární tisk (například *Bild*).²⁷

1.2 Masová média jako nositelé kolektivní paměti a kultury vzpomínání

Ve zjednodušeném pojetí představuje slovní spojení „kolektivní paměť“ společnou paměť – identitu skupiny lidí, která ji dohromady formuje, urovnává a šíří. Ačkoliv je původním nositelem vzpomínek a paměti individuum, sociální rámec jejich obsah ovlivňuje. Paměť jedince je formována kolektivními aktéry, což má za následek, že jedinec má v paměti uchované ty skutečnosti, kterým kolektiv přikládá význam. Výběr těchto skutečností je utvářen na základě rekonstrukce užšího výběru faktů, které daná skupina zvolí, přičemž vzniká konstrukce sociální, kterou nazýváme také jako kolektivní paměť.²⁸ Osobní lidská paměť je tak integrována do velkého celku, který rozhoduje společně o tom, co bude pro budoucnost a mladší generace uchováno.²⁹

Jako příklad velkých kolektivních celků je možné uvést západní kultury, které svou minulost spravují a opatrují různými institucemi jako jsou knihovny, archivy a muzea, aby mohly uchované poznatky sloužit jako zdroj informací, jako opora pro vzdělávání, umělecké bohatství nebo jako prostředník pro dodatečné zpracování a vyrovnání se s minulostí (*Vergangenheitsbewältigung*).³⁰ Dějinná správa se tedy vztahuje na široké spektrum kulturních praktik: konzervování stop, archivaci dokumentů, umělecké sbírky nebo shromažďování pozůstatků, přičemž jsou tyto praktiky dále reaktivovány mediálním či pedagogickým předáváním. V případě jakéhokoliv zpracování minulosti, s nímž je spojena její reaktivace, hovoříme již o různorodých projevech kolektivní paměti, o paměti kulturní nebo kultuře vzpomínání (*Erinnerungskultur*).³¹

V zobecněném pojetí představuje kultura vzpomínání společenské, avšak nikoliv pouze vědecké, zpřístupnění a zpracování dějinných událostí. Nositeli této kultury mohou být jak individua, tak i sociální skupiny nebo celé státy. Minulost bývá zpracovávána vždy v

²⁷ Faulstich, *Die Mediengeschichte*, 325.

²⁸ Schulz, „Film und Fernsehen“, 193.

²⁹ Assmann, *Das neue Unbehagen*, 26.

³⁰ *Ibid.*, 25.

³¹ *Ibid.*, 26.

souladu s potřebami dané společnosti, a proto může existovat současně více společností, která minulost vykládají z rozdílných perspektiv.³²

Pokud bychom se detailněji podívali na poválečné Německo, rozdělujeme německý filosof Hermann Lübbe německé vzpomínání do několika etap. Podle Lübbeho šlo v první fázi neodkladně o sociální a politickou integraci. V této fázi hrálo přizpůsobení se poválečným podmínkám důležitější roli než morální stránka. Lidé nechali minulost, aby se samovolně uklidnila a zmizela. Byli plni naděje, že je to pouze otázka času. Avšak mladší generace jim v 60. letech 20. století ukázala pravý opak. Zasažovala je otázkami i obviněními, které mlčení spojené s minulostí rozbily. Zatímco poválečné ticho upevnilo sociální integraci v poválečnické době, stála mladší generace v druhé polovině 60. let za morálním převratem a hlásala „*jsme jiní, a proto musíme o této minulosti mluvit*“.³³

V 70. letech zájem o dějiny Třetí říše stále narůstal. Proměna německého politického klimatu přinesla navíc nové způsoby v zacházení s německými dějinami, především s nacistickou érou.³⁴ Témata, která doposud zaujímal jak v povědomí veřejnosti, tak i v odborných studiích okrajové pozice, nebo byla zcela vynechána, začala být v 70. a 80. letech prošetřována. Postupně došlo k obohacení a rozšíření tematických okruhů, do jejichž centra pomalu pronikaly osudy obětí Třetí říše.³⁵

Do průběhu zpracovávání nacistické minulosti se zapojovala také masová média, která se postupně stala nezávislými aktéry. Například právě filmová zpracování a televizní vysílání začaly být brzy řazeny k nejdůležitějším médiím kulturní paměti a vzpomínání. Význam filmu a televize v souvislosti se zpětným konstruováním minulosti, vzpomínáním či utvářením historického uvědomění se dostává do popředí, protože tato média ovlivňují nejen vnímání, výklad a připomínání dějinných událostí, ale hrají také roli prostředníka mezi minulostí, přítomností a budoucností. Především populární filmy zabývající se tematikou holocaustu

³² Schulz, „Film und Fernsehen“, 192.

³³ Assmann, *Das neue Unbehagen*, 49-50.

³⁴ Harald Schmid, „Die ‘Stunde der Wahrheit‘ und ihre Voraussetzungen zum Geschichtskulturellen Wirkungskontext von ‘Holocaust‘“, *Historical Social Research* 30, č. 4 (2005): 18-28. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/3027> (staženo 28.3.2019), 19-21.

³⁵ *Ibid.*, 26-27.

utvářejí pro generace narozené po roce 1945, které se nemohou opřít o vlastní zkušenost, důležitý příjem informací.³⁶

Co se týče samostatné tvorby filmu, ta je oproti psaným textům či výtvarným dílům specifická tím, že podléhá takzvanému kolektivnímu autorství. Na vzniku filmu pracuje velké množství jedinců a institucí, proto je výsledný produkt ovlivněn změtí vztahů, vlivů a tendencí. Prezentovaná verze minulosti musí být přijatelná pro všechny zúčastněné aktéry.³⁷ Vyčnívající postavení filmu a televize je dále odůvodňováno tím, že prezentaci historické látky, která využívá zvuk a pohyblivé obrázky, nenabízí žádná jiná forma zpracování. Filmové produkty dosáhnou takového efektu, který nelze navodit žádným tištěným textem. Osobitost filmu a televizního vysílání spočívá i v tom, že dokáží navodit iluzi skutečnosti. Zobrazené události mohou působit autenticky, vzbuzovat částečný dojem přímé účasti a zvyšovat pocit citového podílu a tím budít u diváka vyšší zájem. Mimo jiné televize udržuje historické události stále živé a aktivní, neboť má možnost daná zpracování téměř neomezeně opakovat. Dále zasahuje jako masové médium širokou veřejnost a je považována za důležitý zdroj zábavy i informací všech věkových skupin.³⁸

Na seznam produktů filmového průmyslu a televize se zapsal v období 70. let také americký seriál *Holocaust*. Ačkoliv se jednalo o zpracování dějinné události, hovoříme o období 60. a 70. let, které se neslo ve znamení komercializace, a ani *Holocaust* nebyl výjimkou. Svým zpracováním se zařadil do kategorie schematického vícedílného pořadu, který byl přerušován reklamami a předcházela mu propracovaná reklamní kampaň.³⁹ Spojení historie, masových médií a komercializace představovalo důležitého činitele, který minulost přetvořil v atraktivní příběh, jaký si snadno našel místo na trhu.⁴⁰ Kvůli celosvětovému vysílání se stal *Holocaust* mediální událostí, která vstoupila mezi globální a národní kulturu vzpomínání: koncepce *Holocaustu* byla vytvořena mimo německý stát a vstoupila tak jako vnější intervence do německého připomínání a zpracování minulosti.⁴¹

³⁶ Schulz, „Film und Fernsehen“, 196.

³⁷ Irena Řehořová, *Kulturní paměť a film: jak se měnil obraz poválečného odsunu v české filmové tvorbě*. Vydání první. (Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018), 14.

³⁸ Schulz, „Film und Fernsehen“, 197.

³⁹ Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust“, 10.

⁴⁰ Schmid, „Die ‘Stunde der Wahrheit’“, 21.

⁴¹ Schulz, „Film und Fernsehen“, 190.

Jak již bylo zmíněno na samém začátku práce, používáme v dnešní době pojem holocaust jako globální označení pro nacistickou vyhlazovací politiku. Odkud však pochází, v jaké době byl pojem poprvé vyřčen či jakým způsobem se celosvětově rozšířil, by řekl jen málokdo. Jedním z možných vysvětlení je propojení pojmu holocaust se stejnojmennou televizní produkcí, která ho přinesla téměř do celého světa.⁴²

1.3 Televizní seriál *Holocaust* a jeho přenos v německé televizi

Televizní seriál *Holocaust* byl produkován americkou televizní společností NBC (*National Broadcasting Company*) a ve Spojených státech byl poprvé odvysílán ve čtyřech za sebou jdoucích večerech od 16. do 19. dubna 1978. Již po americké premiéře vyvolal velký rozruch, sledovanost dosáhla přibližně 120 milionů diváků.⁴³

Původním záměrem produkce byla snaha o úspěch v konkurenční soutěži s dalšími americkými televizními společnostmi. Po vzoru úspěšného seriálu *The Roots* vytvořila i společnost NBC tzv. „minisérii“, kterou tvořily čtyři kompaktní díly a jejichž vysílací čas dohromady zabíral přes sedm hodin.⁴⁴ Režii převzal režisér Marvin Chomsky, který se dříve podílel na tvorbě již zmíněného seriálu *The Roots*. Tvorby scénáře, jakožto autor stejnojmenné knihy, se ujal Gerald Green.⁴⁵

Seriál se natáčel od července do listopadu roku 1977, přičemž bylo v rámci natáčení navštíveno několik původních míst. Venkovní záběry vznikaly především v berlínské čtvrti Wedding, kde bylo zinscenováno Varšavské ghetto, a v koncentračním táboře Mauthausen. Ve filmu se objevilo 150 herců, v hlavních rolích Meryl Streep, Michael Moriarty, Rosamery Harris a další, 1.000 komparzistů a rozpočet se pohyboval kolem šesti milionů amerických dolarů.⁴⁶

⁴² Erik Meyer, *Erinnerungskultur 2.0: Kommemorativ Kommunikation in digitalen Medien* (Frankfurt am Main: Campus-Verl. Interaktiva, 2009), 176.

⁴³ Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust“, 10.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Siedler, „*Holocaust*“: die Fernsehserie in der deutschen Presse, 8-9.

⁴⁶ Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust“, 10.

Holocaust byl produktem komerční americké společnosti, jejíž hlavní příjem financí tvořily reklamní spoty. S ohledem na danou skutečnost se ani *Holocaust* nestal výjimkou a vysílací čas reklamních vstupů tak vyšplhal na dobu 45 minut.⁴⁷

Děj pojednával přednostně o životě a osudech dvou fiktivních německých rodin mezi lety 1935–1945, o židovské rodině Weiss a árijské rodině Dorf. Ve spojení s jednotlivými členy zmíněných rodin měla být přiblížena celá problematika nacistické diktatury. Zatímco se Erik Dorf za podpory své ambiciózní ženy stal spolupracovníkem Reinharda Heydricha a postupně se tak zapletl do celého procesu vyhlazování Židů, stali se téměř všichni příslušníci rodiny Weiss oběťmi holocaustu.⁴⁸ Osud židovské rodiny Weiss tak v podstatě reprezentoval kompletní obraz židovského utrpení, zatímco vývoj árijské rodiny Dorf představoval obraz pachatele.⁴⁹ Celková inscenace splňovala všechna pravidla, která tehdejší publikum požadovala – strhující napětí, emoce a určitý druh stereotypu.⁵⁰ Komplexní příběh však protínaly také obecně známé historické události a pověstná místa od křišťálové noci přes počátek války a zřízení koncentračních táborů až po konečné řešení židovské otázky, povstání ve Varšavském ghettu a konec války.⁵¹

Holocaust se dostal do německého povědomí ještě před premiérou ve Spojených státech, neboť společnost NBC nabídla odkoupení produktu i dalším zemím. Například Belgie, Velká Británie a Izrael seriál odvysílaly již na podzim roku 1978, na počátku roku 1979 následovalo Nizozemí či Rakousko.⁵²

Tři důležité osoby v oblasti německé televize – Heinz Werner Hübner (ředitel televizního programu WDR – *Westdeutscher Rundfunk*), Günther Rohrbach (televizní producent) a Peter Märthesheimer (scénárista a producent) – shlédly seriál již týden před americkou premiérou. Neodkladně zahájily jednání a podařilo se jim získat vysílací práva za přibližně jeden milion německých marek.⁵³

⁴⁷ Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust“, 10.

⁴⁸ Marvin J. Chomski, „Holocaust“.

⁴⁹ Schulz, *Film und Fernsehen*, 211.

⁵⁰ Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust“, 10.

⁵¹ Marvin J. Chomski, „Holocaust“.

⁵² Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust“, 11.

⁵³ Schulz, „Film und Fernsehen“, 212.

Zodpovědné osoby společnosti WDR se však musely bezprostředně po odkoupení práv vypořádat s výtkou, že jednaly pod politickým tlakem strany SPD. Tři členi strany byli přítomni v USA během premiéry a přímo tak zažili neočekávanou intenzitu diváckých reakcí, která udělala z filmového produktu nejvýznamnější událost v prezentaci holocaustu v americké televizi a přinesla zlom v americkém povědomí o holocaustu obecně. Na zasedání představenstva SPD pak uvedli členi aktuální zprávy z USA. V návaznosti na to začalo prezidium strany vyzývat všechny členy k podpoře seriálu v rámci jeho uvedení v německé televizi. Heinz Werner Hübner však odmítl jakékoliv spojitosti s politickým vlivem a objasnil, že bylo naopak mnohem více poslanců, kteří intenzivně proti seriálu bojovali.⁵⁴

Společnost WDR měla ke koupi vysílacích práv různorodé motivy. Seriál mohl být buď odmítnut nebo v nějaké formě přijat a zařazen do vysílání. Nad hlavami se rozhodujícím osobám vznášela otázka, zda by Německo jako země holocaustu mělo vůbec oprávnění k tomu, aby seriál odmítlo. Vzhledem k rozsáhlé distribuci *Holocaustu* do různých koutů světa bylo celkem jasné, že Německo nesmí stát stranou, neboť právě reakce německého obyvatelstva a tisku budou pod ostrým zahraničním dohledem.⁵⁵

Jak kritika, tak i důvody pro koupi vysílacích práv byly silné. Také uvnitř společnosti ARD (Asociace veřejnoprávních televizních společností Spolkové republiky Německo) byly vedeny vážné rozhovory, ne však o vysílacích právech, ale již o samotném přenosu. V létě roku 1978 proběhlo v rámci ARD hlasování o vysílacím umístění seriálu. Pouze těsná většina 5:4 hlasům hlasovala pro přenos na prvním (hlavním) programu. Při tak těsné převaze hrozilo riziko, že by se jednotlivé instituce ze společného ARD-programu stáhly. Nakonec bylo během konference v Brémách 28. června 1978 nalezeno kompromisní řešení: seriál bude odvysílán na počátku roku 1979 v rámci třetích (vedlejších) programů.⁵⁶ *Holocaust* se na německých obrazovkách objevil 22., 23., 25. a 26. ledna roku 1979 vždy v devět hodin večer. Seriál vysílaly třetí programy, které se během přenosu spojily.⁵⁷

⁵⁴ Schulz, „Film und Fernsehen“, 212.

⁵⁵ Wilke, „Die Fernsehserie Holocaust“, 11.

⁵⁶ Schulz, „Film und Fernsehen“, 213.

⁵⁷ Siedler, *„Holocaust“: die Fernsehserie in der deutschen Presse*, 6.

1.4 Příprava německé verze seriálu

Kromě sporů o koupi vysílacích práv a o samotném přenosu je nutné podotknout, že před samotnou premiérou provedla německá televizní společnost WDR na seriálu několik změn. Jednalo se o změnu posloupnosti nebo zkrácení některých scén a také o přepracování závěru.⁵⁸

V průběhu sledování německé verze je možné zpozorovat tři pasáže, u kterých bylo změněno pořadí. V přepracovaném pojetí vždy najdeme na prvním místě takové scény, které přímo tematizují osud, trýznění nebo usmrcení židovských protagonistů. Objasnění, které by osvětlovalo dané změny, však nebylo nikdy uveřejněno. Jako jedno možné vysvětlení se nabízí prostá snaha, zobrazit nespravedlnost a násilí co nejintenzivněji. Avšak i bez provedených změn ze seriálu jak nespravedlnost, tak i násilí a křivda jasně vyplývaly.⁵⁹

Další změna se týkala úryvku, který zobrazoval popravu židovských žen. Společnost WDR zkrátila popravu tím způsobem, že divák popravu registruje, ale nevidí ji detailně. Také muži, kteří popravu prováděli a měli na sobě polské vojenské uniformy, nejsou během střelby vidět. Jedním z možných a v tomto případě i konstruktivních vysvětlení pro úpravu této pasáže je skutečnost, že se Německo snažilo odstranit ze seriálu faktické chyby. Společnost WDR nechala *Holocaust* prověřit Mnichovským institutem současných dějin (*Münchener Institut für Zeitgeschichte*), který scénu označil za fakticky chybnou.⁶⁰

Oproti americkému originálu je německá verze také přibližně o sedm minut kratší, tři poslední scény byly totiž odstraněny. Závěrečné momenty amerického originálu zobrazují jediného přeživšího židovské rodiny Weiss, který je odhodlaný doprovázet skupinu dětí do Palestiny. S těmito dětmi hraje usměvavý přeživší fotbal.⁶¹ Vzhledem k faktu, že byla nacistická minulost uvnitř Německa dlouhodobě potlačována, nepokládala společnost WDR americký závěr seriálu za vhodný, neboť podle jejich názoru vyzníval příliš pozitivně. Na základě společenských a vzdělávacích motivů se společnost WDR rozhodla pro zkrácení konce, aby byl pro Německo přijatelný z národního hlediska.⁶²

⁵⁸ Schulz, „Film und Fernsehen“, 223.

⁵⁹ Ibid., 223-224.

⁶⁰ Ibid., 225.

⁶¹ Marvin J. Chomski, „Holocaust“, 4. díl, <https://www.youtube.com/watch?v=bEAGRWdu69c> + <https://www.youtube.com/watch?v=L1xMg186sLk> (staženo 8. 7. 2019), 1:29:14-1:30:16.

⁶² Schulz, „Film und Fernsehen“, 227.

Závěrečná scéna německé verze zobrazuje rozhovor v rodinném kruhu rodiny Dorf. Promluva se snaží zprostředkovat nacistické zločiny Erika Dorfa a vysílá naléhavou výzvu, aby nebyly jeho činy omlouvány. Pro německé diváky končí seriál sebeudáním strýčka Kurta Dorfa, který během nacistické diktatury působil jako inženýr pro stavbu silnic. S ohledem na zpětný pohled do minulostí vyřkne poslední větu: „*Přihlížel jsem tomu, co se stalo, a nic jsem proti tomu neudělal. Musíme přijmout skutečnost, že jsme se všichni provinili.*“⁶³

2 Veřejná diskuse a reflexe seriálu *Holocaust* v západoněmeckém tisku

Co se týče premiéry seriálu v Německu, byl v souvislosti s přenosem vytvořen takzvaný doprovodný program, který měl premiéře předcházet. Jednalo se o dokumenty zpracovávající antisemitismus či konečné řešení. Navíc byly do doprovodného programu zahrnuty echo a působení seriálu ve Spojených státech, zasažení amerických diváků a výstřižky z americké verze, které byly doplněny o rozhovory s očitými svědky. Dokumentární zpracování doprovodného programu mělo divákům poskytnout fakta o historickém pozadí. Na závěr každé části seriálu připojila televize diskusi. Debaty měly sloužit nejen jako forma utišení otřesených obyvatel, ale také jako otevřené fórum pro telefonické dotazy. Do vysílání byli zváni historici, svědci, sociologové či psychologové, kteří měli také vyjádřit svůj postoj. Díky otevřeným diskusím bylo možné zjistit, jak diváci reagovali bezprostředně po odvysílání, jaké vyjádřili názory a postoje, a navíc bylo umožněno konání dosud nevídané otevřené debaty o nacismu a holocaustu.⁶⁴

Vedle televizních a dalších veřejných debat pokračovaly diskuse také v periodickém tisku. Při příležitosti americké premiéry v roce 1978 se v německém tisku již objevilo několik souvisejících článků, avšak od poloviny ledna roku 1979, kdy byl *Holocaust* uveden také v německé televizi, zavalila periodika publicistická lavina.⁶⁵

⁶³ Schulz, „Film und Fernsehen“, 226.

⁶⁴ Ibid., 218-219.

⁶⁵ Jens Müller-Bauseneik, „Die US-Fernsehserie "Holocaust" im Spiegel der deutschen Presse (Januar-März 1979): eine Dokumentation“, *Historical Social Research* 30, č. 4 (2005): 128-140. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/3017;jsessionid=11423643FE7A111F0681558CB3621BF2>

(staženo 25.03.2018), 129.

Jak samotné provokativní téma – éra nacistického Německa – tak i způsob, jakým se *Holocaust* snažil zprostředkovat zábavu a informace najednou, se postaraly o naprosté zachvácení tisku a staly se na nějaký čas tématem číslo jedna. Tištěným médiím v roli komunikačních prostředků bývá navíc přiřazována jedna důležitá vlastnost: ovlivňují postupný vývoj a ukotvení názorů. I v případě *Holocaustu* se tak tisk postupně stal prostředníkem mezi televizí a samotným publikem.⁶⁶

Intenzivní zpravodajství ve spojitosti s *Holocaustem* poskytovaly denní noviny *Süddeutsche Zeitung*, *Frankfurter Rundschau* a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, v menší míře dále noviny *Tagesspiegel* a *Die Welt*. Tematické úvodníky, komentáře a jiné obsáhlé články získaly v tisku prominentní místo.⁶⁷

Další kapitolu představovaly časopisy *Der Spiegel*, *Stern* a noviny *Die Zeit*. Jednalo se a doposud se jedná o jednou týdně publikovaná periodika, která upřednostňují spíše analytický způsob zpravodajství, ve kterém jsou ve větší míře zastoupeny i samostatné názory.⁶⁸ Zmíněné týdeníky využily celospolečenskou debatu jako podnět k publikaci rozsáhlých článků, které kromě obecného zpravodajství uváděly také informace o historickém pozadí nebo samostatná vypravování, rozhovory a průzkumy. Magazíny *Der Spiegel* a *Stern* věnovaly televiznímu seriálu také hlavní článek společně s titulní stranou.⁶⁹

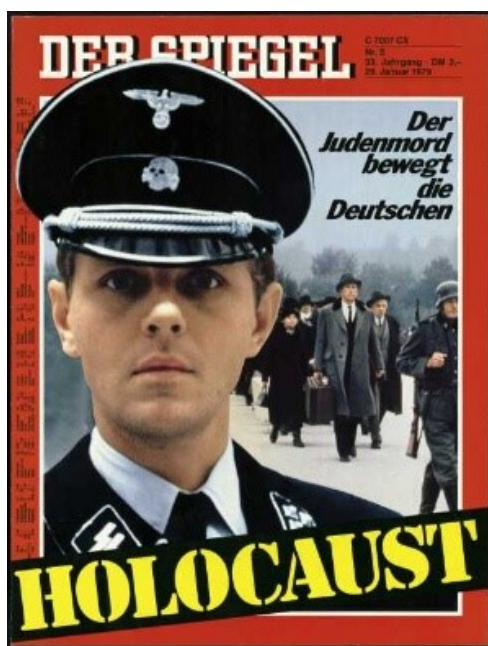
⁶⁶ Siedler, *"Holocaust": die Fernsehserie in der deutschen Presse*, 15-16.

⁶⁷ Müller-Bauseneik, „Die US-Fernsehserie“, 129.

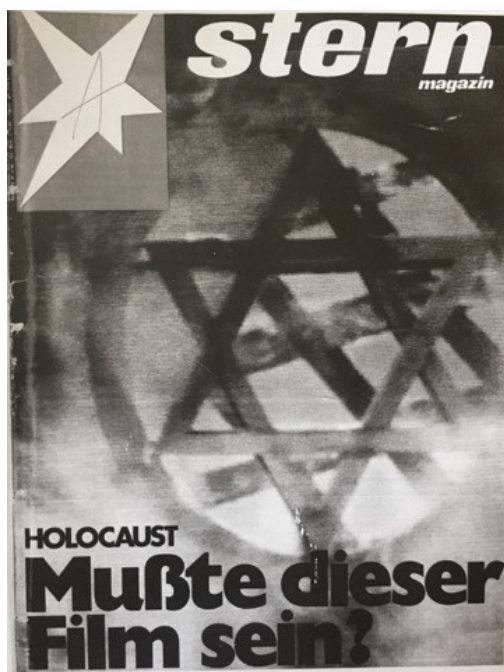
⁶⁸ Siedler, *"Holocaust": die Fernsehserie in der deutschen Presse*, 17.

⁶⁹ Müller-Bauseneik, „Die US-Fernsehserie“, 129.

Obrázek č. 1: Titulní strana magazínu *Der Spiegel*, 5/1979, Der Judenmord bewegt die Deutschen.⁷⁰

Obrázek č. 2: Titulní strana časopisu *Stern*, 6/1979, Holocaust: Mußte dieser Film sein?⁷¹

⁷⁰ „Titulní strana magazínu *Der Spiegel*“, *Spiegel Online*, <https://www.spiegel.de/spiegel/print/index-1979-5.html> (staženo 20. 3. 2020).

⁷¹ „Titulní strana magazínu *Stern*“, *Stern*, 6/1979.

Téměř všechny publikované články obsahovaly totožné informace o ději seriálu a o poukázání na možný budoucí vývoj. Všechny noviny nebo časopisy připomínaly silnou odezvu seriálu v USA, která mu zajistila status světové televizní události. Objevovaly se informace o sporech v německých společnostech WDR a ARD, které se týkaly nákupu vysílacích práv a přenosu seriálu na třetích programech. Ve vysílacím týdnu denní tisk přinášel navíc údaje o nepřetržitě rostoucí sledovanosti, o telefonátech směřovaných do centrálních vysílacích stanic a také o okruhu debat s historiky a očitými svědky.⁷²

Od samého začátku však nebylo zpravodajství spojené s *Holocaustem* omezeno pouze na formální a obsahové aspekty, nýbrž zahrnovalo morální a estetické otázky o formě zobrazení a komercializaci genocidy a tematizovalo také vliv na kulturu vzpomínání v Německu a dalších středoevropských zemích.⁷³ A právě tato témata našla silné zastoupení ve vybraných týdenících *Der Spiegel*, *Stern* a *Die Zeit*.

Magazín *Der Spiegel* publikoval ve spojitosti s *Holocaustem* značné množství článků a čtenářských příspěvků a po samotné premiéře věnoval seriálu již zmíněnou titulní stranu. Stejně jako magazín *Der Spiegel* věnoval seriálu i časopis *Stern* svou titulní stranu. S ohledem na četnost obrázků v celém magazínu nebyl ani seriál výjimkou a *Stern* vytvořil obrazovou reportáž.⁷⁴ Noviny *Die Zeit* se snažily zkombinovat reálný rozum i toleranci a najít tak vyváženost. Na stejných principech se zakládalo i zpravodajství spojené s *Holocaustem*, které obsahovalo rozmanité a odlišně dlouhé články s různými názory.⁷⁵

3 Analýza tematizovaných otázek

Jak již bylo zmíněno v samotném úvodu, analýza původních šestadvaceti článků prokázala, že mezi čtyři nejdiskutovanější témata v souvislosti se seriálem *Holocaust* patřily komerční pojetí, kombinace faktů, fikce a chybných detailů, kolektivní vědomí a odpovědnost za druhou světovou válku a otevření prostoru pro zpracování nacistické minulosti. Jaké argumenty, názory či otázky zazněly, si doložíme pomocí analýzy jedenácti vybraných článků, které se těmito tématům věnovaly velmi detailně.

⁷² Müller-Bauseneik, „Die US-Fernsehserie“, 130.

⁷³ Ibid., 129.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

3.1 Typické americké dokudrama

Z předchozích kapitol víme, že byl televizní seriál *Holocaust* produktem americké komerční společnosti, jehož prvotní úkol zněl uspět v konkurenční soutěži a zajistit tak vysokou sledovanost a přísun peněz. Aby mohl být takový cíl dosažen, bylo nutné produkt přizpůsobit požadavkům publika, které se chtělo především bavit a očekávalo proto přísun napětí a emocí. Protože televizní seriál zpracovával vážné a citlivé téma, přihlásilo se ke slovu velké množství odborníků či laických obyvatel, kteří komerční pojetí *Holocaustu* kritizovali nebo ho rázně odmítali.

V časopise *Der Spiegel* se zprvu objevovaly narážky i na původní americkou premiéru seriálu z roku 1978. Ta byla spojena s reklamními spoty, které seriál, jenž byl už sám o sobě označován jako „sladký“⁷⁶, o to více degradovaly na pozici konzumního zboží. Bez reklam, které nebyly během německé premiéry povoleny, bylo vysílání *Holocaustu* sice únosnější, ale přesto označeno jako špatné.⁷⁷

Dále se o *Holocaustu* hovořilo jako o typickém produktu americké komerční televize, jehož děj a hlavní postavy odpovídaly hollywoodskému vzoru. Seriál se nebál ukázat vše. Scény, ve kterých se střílelo, koncentrační tábor Osvětim nebo plynové komory. Záběry však byly natočeny tak, aby působily šetrně, jiným slovem zlehčeně. *Holocaust* navíc neobsahoval žádné skryté prvky, které by mohly být pro sledující náročné na pochopení.⁷⁸ Naopak divákům servíroval bohatou zásobu klišé – opilého Heydricha, který poslouchá Wagnerovy skladby, jednoho z dozorců, který si své pomocné kurýrní služby mezi vězněm a jeho ženou (rodina Weiss) nechával zaplatit pohlavním stykem, či dalšího člena rodiny Weiss, kterému se podařilo uprchnout a který v Praze u reklamního sloupu, kde byly vyvěšené židovské zákazy, poprvé spatří ženu, se kterou se začne rozvíjet jeho milostný příběh.⁷⁹ Na pozadí druhé světové války, jež byla plná bolesti, ponížení, krutého zacházení a hladu, se v seriálu odehrával příběh, ve kterém nechyběla láska, intriky a osobní zážitky. I Günther Rohrbach,

⁷⁶ Klaus Umbach, „Endlösung im Abseits“, *Spiegel Online*, 15. leden 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40351354> (staženo 4. 11. 2017).

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Dieter E. Zimmer, „Melodrama vom Massenmord“, *Zeit Online*, 19. leden 1979, <https://www.zeit.de/1979/04/melodrama-vom-massenmord/komplettansicht> (staženo 4. 11. 2017).

⁷⁹ Umbach, „Endlösung im Abseits“.

který stál za odkoupením vysílacích práv, označil *Holocaust* za triviální film cílený na efekt a emoce.⁸⁰

Jako velký kritik seriálu se prosadil především Elie Wiesel, židovský profesor, spisovatel a přeživší holocaustu. Noviny *Die Zeit* zveřejnily příspěvek, který v roce 1978 publikovaly americké *The New York Times*. Podle Elieho Wiesela byl seriál klamný, pohoršlivý a laciný, dokonce ho označil jako urážku zemřelých i přeživších. Podle jeho slov přeměnil ontologickou událost v doják plný vyumělkovaných situací, sentimentálních scén a nepravděpodobných náhod. Hájí stanovisko, že je nutné holocaust zpracovávat a připomínat, avšak rozhodně není přípustné ho servírovat ve formě nějaké show.⁸¹

Díky četným průzkumům veřejného mínění a rozhovorům nebylo těžké získat také názory laiků. Výzkumná skupina z Technické univerzity v Berlíně představila všechny čtyři díly seriálu různorodým skupinám obyvatel a následně zkoumala jejich reakce. Jeden z názorů patřil sedmnáctileté studentce, která negativně hodnotila komerční a jednoduché vyznění seriálu. Nepopírala, že zpracování mohlo být realistické, avšak v některých momentech působilo směšně. Uvedla příklad jedné členky rodiny Weiss, která neustále tvrdila, že přece nic neprovedli, a proto se jim nemůže nic stát, ačkoliv každý divák věděl, že záleželo jedině na té skutečnosti, zda byli nebo nebyli Židé. Obávala se, že si mladší generace mohou spíše myslet, že byli Židé celkem hloupí, než aby brali seriál vážně.⁸²

Televizní seriál si vysloužil i několikero posměšných názvů, mezi něž patří například „melodramatický sladřák“⁸³ nebo „most beautiful show“⁸⁴. Vzhledem ke skutečnosti, že se celý děj seriálu opíral o životní příběhy dvou fiktivních rodin, bylo možné číst i takový názor, že *Holocaust* prodával dějiny ve formátu rodinného alba.⁸⁵

⁸⁰ Umbach, „Endlösung im Abseits“.

⁸¹ Elie Wiesel, „Eine Beleidigung der Opfer (aus The New York Times, 16. April 1978)“, *Zeit Online*, 19. leden 1979, <https://www.zeit.de/1979/04/eine-beleidigung-der-opfer> (staženo 4. 11. 2017).

⁸² „In der Schule nie was davon gehört“ (Ergebnisse eines Forschungsprojekts der TU Berlin, in dem „Holocaust“ verschiedenen Bevölkerungsgruppen vorgeführt und diese dann befragt worden waren), *Stern*, 1. únor 1979.

⁸³ Marion Gräfin Dönhoff, „Eine deutsche Geschichtsstunde“, *Zeit Online*, 2. únor 1979, <https://www.zeit.de/1979/06/eine-deutsche-geschichtsstunde/komplettansicht> (staženo 4. 11. 2017).

⁸⁴ Umbach, „Endlösung im Abseits“.

⁸⁵ Ibid.

3.2 Fakta nebo fikce?

Kromě celkového komerčního vyznění seriálu se články ve vybraných médiích věnovaly samostatně i fiktivním prvkům, nepřesnostem nebo omylům, které zpracování obsahovalo. Jak jsme se mohli dočíst v kapitole *1.4 Příprava německé verze seriálu*, některé části americké verze byly právě z důvodu chybnosti zcela vystřiženy nebo přepracovány. Aby se předešlo negativním komentářům a nedorozuměním, vysílala německá televize výše zmíněný doprovodný dokumentární program, který měl historické informace objasnit do té míry, aby byli diváci schopni oddělit vymyšlené části příběhu od událostí, které se v minulosti skutečně staly, či rozpoznat případné omyly.

V některých případech však vyplula na povrch kritika i těch nejmenších detailů. Američtí Židé kritizovali například svatební scénu, ve které oddávající rabín špatně formuluje své požehnání, nebo vytýkali omyl, že Židé v noci nenosí modlitební plášť.⁸⁶ Objevily se i výtky poukazující na gesta či nesprávný jazyk nacistických Němců, jejichž použití mělo za následek zvláštní atmosféru.⁸⁷ Během průzkumu, který vedla již zmíněná skupina z Technické univerzity v Berlíně, jedna žena prohlásila, že ji velmi rušil filmový vzhled Židů, kteří z velké části vůbec jako Židé nevypadali.⁸⁸

V novinách *Die Zeit* se objevil také názor, že největším omylem *Holocaustu* byla právě ta skutečnost, že se seriál snažil zobrazit celou problematiku konečného řešení jako rodinnou ságu, která sama o sobě překypovala nepravděpodobnými náhodami.⁸⁹ Také podle Elieho Wiesela představovalo spojení skutečnosti a fiktivních prvků problém. Zatímco hlavní postavy seriálu byly vymyšlené (rodina Weiss i rodina Dorf), reprezentovaly vedlejší postavy naopak skutečné osoby, které v minulosti měly stěžejní postavení (například Heydrich). Neinformovaný divák by si však pravděpodobně myslel, že je buď vše skutečné nebo naopak vše vymyšlené. Životy dvou fiktivních rodin byly do historického děje tak šikovně zapracovány, že diváci mohli je těžce rozpoznat, kde končí skutečnost a začíná fikce.⁹⁰

⁸⁶ Zimmer, „Melodrama vom Massenmord“.

⁸⁷ Heinz Höhne, „Schwarzer Freitag für die Historiker“, *Spiegel Online*, 29. leden 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40350862> (staženo 15. 4. 2018).

⁸⁸ „In der Schule nie was davon gehört“.

⁸⁹ Zimmer, „Melodrama vom Massenmord“.

⁹⁰ Wiesel, „Eine Beleidigung der Opfer“.

Co se týče nepřesností a chyb s ohledem na historické pozadí, jednalo se například o část, kdy byl Žid Weiss na konci roku 1938 vyhoštěn do Varšavy. Takové vyhoštění však reálně nebylo možné, protože Varšava v té době již žádné další Židy nepřijímala.⁹¹

Dále byly uveřejněny argumenty, že se *Holocaust* přespříliš koncentroval na pronásledovatele a pronásledované, jinými slovy na pachatele a oběti, přičemž však opomínal vrstvu průměrného německého obyvatelstva. V té bychom našly skupiny, které stály lhostejně či vyděšeně stranou, ale také jedince, kteří měli tu odvahu utlačovaným Židům pomoci. Příslušníci SS byli navíc všichni zobrazeni v roli sadistů, kteří mlátili, mučili, vraždili nebo si v nacistickém Německu budovali kariéru. Takové zobecnění či opomenutí jistých společenských faktorů zaprvé znamenalo, že se film ochudil o šanci, zobrazit celkový mechanismus režimu Třetí říše, a zadruhé, že vyhlazování Židů mohlo v seriálu vypadat pouze jako čin fanatiků a násilníků.⁹²

Ať už nám mohou některé kritiky připadat malicherné a přehnané nebo naopak konstruktivní a trefné, je nutné brát v potaz, z jakého důvodu a za jakým záměrem byl *Holocaust* vlastně natočen. Tvůrci seriálu nevytvářeli klasický dokumentární film.

3.3 Kolektivní vědomí a odpovědnost

Jak již bylo řečeno v tematickém kontextu této práce, v 60. a 70. letech, kdy se ke slovu přihlásila mladší generace obyvatel, zájem o dějiny Třetí říše obecně narůstal. Není proto velkým překvapením, že se téma kolektivního vědomí a odpovědnosti stálo součástí diskuse i ve spojitosti s odvysíláním *Holocaustu*.

Hrůza a děs druhé světové války či například konkrétně vyhlazovacího tábora Osvětim zůstaly ještě dlouho po skončení války nepředstavitelné a zármutek obětí natolik anonymní, že se obyčejných lidí poválečná odhalení takřka nedotkla. Pouze menšina přemýšlela o své vlastní odpovědnosti.⁹³

Ačkoli byl televizní seriál kvůli své formě vystaven kritice, začaly se postupně objevovat články a komentáře, které tvrdily, že právě toto americké triviální zpracování

⁹¹ Höhne, „Schwarzer Freitag für die Historiker“.

⁹² Ibid.

⁹³ „Auschwitz: Eine Generation fragt“, *Spiegel Online*, 5. únor 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40351794> (staženo 21. 5. 2018).

dokázalo to, co se předtím nepodařilo žádným poválečným knihám, divadelním představením, filmům, dokumentům či soudním procesům. Zločin, který byl spáchán německým jménem, ukázal *Holocaust* v takovém světle, že se miliony Němců cítili zasaženi a otřeseni.⁹⁴ Až díky *Holocaustu* se většina národa dozvěděla, co se doopravdy skrývalo za nicneříkající byrokratickou frází „konečné řešení židovské otázky“.⁹⁵ Výzkumné skupině z Technické univerzity v Berlíně jeden osmnáctiletý student řekl, že za více než dvanáct let ve škole nikdy o pronásledování Židů neslyšel.⁹⁶ Nárůst obecné informovanosti potvrzoval i další z průzkumů zveřejněný v časopisu *Stern*, ve kterém většina televizních diváků prohlásila, že jsou po zhlédnutí seriálu o pronásledování Židů lépe poučeni než dříve.⁹⁷ Mladá generace pokládala otázku: „Opravdu o tom všem naši rodiče a prarodiče nic nevěděli?“⁹⁸

V době, která umožňuje a mnohdy i vybízí k veřejným diskusím, kritikám a protestům a ve které nic nezůstává utajeno, může být však velmi těžké představit si svět bez parlamentu, demonstrací, nebo bez časopisu *Der Spiegel*. Ten, kdo kritizuje a protestuje, bývá hrdinou. Tehdy byl takový člověk prohlášen za zrádce a zmizel v nějakém táboře.⁹⁹

Mnohem více lidí, než se po válce přiznalo, vědělo nebo přinejmenším tušilo, co se dělo. Mnohem více lidí něco vidělo nebo přinejmenším o něčem slyšelo. Poté, co se podařilo Židy vyčlenit z německé společnosti a začalo jejich vyhlazování, všichni obyvatelé slyšeli nebo později v novinách četli Hitlerovo rozhodnutí o záhubě židovské rasy v Evropě.¹⁰⁰ Více než tisíc lidí se po odvysílání *Holocaustu* přihlásilo společnosti WDR jako svědci. Někdo prý viděl, jak byli Židé upáleni v dřevěné synagoze, další divák byl v minulosti údajně přítomen u masové střelby.¹⁰¹

Samozřejmě existovali i tací, kteří pomáhali, ukřývali a zachraňovali. Proti akci *Gnadentod* (Akce T4), během které byli zavražděni postižení či duševně nemocní a která

⁹⁴ „„Holocaust“: Die Vergangenheit kommt zurück“.

⁹⁵ Höhne, „Schwarzer Freitag für die Historiker“.

⁹⁶ „In der Schule nie was davon gehört“.

⁹⁷ Arnim v. Manikowsky, „Mitleiden macht Geschichte begreifbar“ (Umfrage - Ergebnisse des Instituts für Demoskopie Allensbach), *Stern*, 1. únor 1979.

⁹⁸ Dönhoff, „Eine deutsche Geschichtsstunde“.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Dietrich Strothmann, „Wie eine Schrift an der Wand“, *Zeit Online*, 2. únor 1979, <https://www.zeit.de/1979/06/wie-eine-schrift-an-der-wand/komplettansicht> (staženo 18. 6. 2018).

¹⁰¹ Ibid.

sloužila jako takzvaná zkouška před počátkem masového vyhlazování Židů, probíhaly veřejné protesty. Jak to však dělala většina Němců, kdo chtěl, mohl zůstat neznalý nebo se tak mohl alespoň tvářit, a to i před sebou samým. Koneckonců být proti, jak jsme již řekli, ohrožovalo i jejich vlastní život.¹⁰²

Z tohoto úhlu pohledu je pochopitelné, že většina negativních reakcí na *Holocaust* či téma paměti a kolektivní odpovědnosti pocházela od starších osob, kteří buď neměli dostatečné pochopení nebo těžce snášeli konfrontaci s minulostí, na které se spolupodíleli nebo během které hodně ztratili.¹⁰³

Vedle otázky, zda o tom všem rodiče a prarodiče opravdu nic nevěděli, se vynořoval i další dotaz, který mladší generace pokládala: „Jste také vinní?“¹⁰⁴ Odpovědět jim mohlo například vyjádření tehdejšího spolkového kancléře Helmuta Schmidta, které pronesl v roce 1977 při návštěvě Osvětimi. Podle Schmidta jsou mladší generace Němců jako osoby naprosto nevinné. Mají však za úkol převzít dědictví, které pro ně starší generace zanechala, a vyvodit z něj důsledky. Taková je jejich odpovědnost.¹⁰⁵

3.4 Prostor pro zpracování nacistické minulosti

Po odvysílání *Holocaustu* v Německu se tematika druhé světové války dostala do povědomí široké vrstvy obyvatelstva všech věkových skupin. Zvýšení všeobecné informovanosti, konfrontace s vlastní minulostí, pocit přímé účasti, otázky a snaha o odpovědi vyústily v celospolečenskou debatu, která postupně vytvořila prostor pro počáteční pokusy o zpracování dějin druhé světové války a vyrovnání se s nacistickou minulostí.

Kombinace hrůz druhé světové války a osobních příběhů dvou fiktivních rodin byla na samém počátku kritizována a považována za slabinu, která celý seriál a vážné téma znehodnocovala. Postupně se však ukázalo, že právě osobní příběhy, které u diváků vyvolávaly pocit přímého oslovení, umožnily uvolnění emocí a s nimi spojené pochopení. V magazínu *Der Spiegel* stálo, že nikdy dříve nebylo tak názorně ukázáno, co mohou lidem způsobit rasový fanatismus, lhostejnost a bezcitnost. Trnitou cestu Židů, která směřovala do

¹⁰² Strothmann, „Wie eine Schrift an der Wand“.

¹⁰³ Manikowsky, „Mitleiden macht Geschichte begreifbar“.

¹⁰⁴ Dönhoff, „Eine deutsche Geschichtsstunde“.

¹⁰⁵ Ibid.

plynových komor, nedokázal žádný jiný film zobrazit tak názorně a pochopitelně.¹⁰⁶ Skupina žáků, která během vysílání poslední epizody zavolala do studia, hodnotila emocionální charakter také pozitivně. Podle jejich slov jim dovolil se příběhu účastnit. *Holocaust* tak nabízel doposud nedostupnou možnost identifikace.¹⁰⁷

Tyto argumenty potvrzoval i text otištěný v magazínu *Stern*. Abstraktní fakta, která poskytovaly knihy, televizní dokumenty, reportáže v novinách nebo minimální školní výuka, nedokázaly většině obyvatel vysvětlit, jak a proč se něco takového mohlo stát. Teprve dotek osobního příběhu, který vzbuzoval soucit, dovoloval lidem minulost pochopit. *Holocaust* popostrčil Němce k vyslovení otázek a k rozhovorům o problematice, kterou nelze z dějin vymazat.¹⁰⁸

Televizní diskuse, které následovaly za každým odvysílaným dílem, představovaly velký komunikační přínos. Vůbec poprvé byla zaznamenána zpětná vazba publika, které do diskusí zasahovalo. Prostřednictvím televize byla vedena debata týkající se celého národa.¹⁰⁹ Telefony společnosti ARD byly po celé dny obsazeny, denně volalo až 7000 lidí, přičemž je nutné zohlednit také nespočet dopisů a telegramů. Diskuse se vedly ve školách, v rodinách, v redakcích, při různorodých setkáních i mezi studenty. Německý národ se cítil zasažen a žíznil po informacích.¹¹⁰ Univerzity v Bielefeldu a Hamburgu přetvořily společenskovední semináře v debaty věnující se americkému seriálu.¹¹¹ Düsseldorfská *Landeszentrale für politische Bildung* rozeslala všem učitelům v Severním Porýní-Vestfálsku 139 530 informačních materiálů, přičemž institut obdržel dalších 22 000 soukromých žádostí.¹¹² Velká německá nakladatelství ohlašovala aktuální publikace knih na téma vyhlazování Židů.¹¹³

Vedle společenské debaty, kterou odvysílání *Holocaustu* na konci 70. let spustilo, tematizoval jeden z článků uveřejněný v magazínu *Stern* také jedno možné psychologické vysvětlení, proč podobná diskuse neproběhla mnohem dříve.

¹⁰⁶ Höhne, „Schwarzer Freitag für die Historiker“.

¹⁰⁷ Dönhoff, „Eine deutsche Geschichtsstunde“.

¹⁰⁸ Manikowsky, „Mitleiden macht Geschichte begreifbar“.

¹⁰⁹ „„Holocaust“: Die Vergangenheit kommt zurück“.

¹¹⁰ Dönhoff, „Eine deutsche Geschichtsstunde“.

¹¹¹ „„Holocaust“: Die Vergangenheit kommt zurück“.

¹¹² Ibid.

¹¹³ „Auschwitz: Eine Generation fragt“.

V případě, kdy je potřeba překonat nepříjemnou událost, je běžné, že se takový zážitek připomíná, opakuje a postupně zpracovává. Osoba či skupina osob prochází při takovém zpracování několika fázemi, které jsou spojeny také se zármutkem a bolestí. Pokud lidé pochopí, že konfrontace s minulostí a její zpracování, ač může být v mnoha případech nepříjemné, přinese v budoucnosti větší užitek než její potlačení, podaří se lidem postupně minulost překonat a vytvořit si pro život ničím nezátížené podmínky. V případě Německa se však po roce 1945 jednalo o situaci, kdy podobný průběh nebyl nutný. Hospodářský zázrak zanedlouho odstartoval prudký růst německého hospodářství a vítězné mocnosti se nepokoušeli Němcům minulost předhazovat. Zaobírání se minulostí by tak pouze zapříčinilo psychické ochromení národa, které by bránilo německému vzestupu v poválečné době.¹¹⁴

Televizní seriál a následné diskuse, úvahy, publikace nových knih, školní semináře či univerzitní předměty, debaty v rodinách nebo mezi přáteli a mnoho dalšího způsobily oživení tématu, které nemělo či nesmělo zůstat promlčeno. Komunikační prostor, který byl na konci 70. let vytvořen, mohl ve velké pravděpodobnosti sloužit jako odrazový můstek pro budoucí zpracování minulosti a ukotvení dějin druhé světové války v kultuře vzpomínání. Ta ji i nadále připomíná přicházejícím generacím, které se tak mohou o minulosti informovat a poučit se z ní.

4 Obsahová proměna článků dle data publikace

Analýza vybraných článků mimo jiné dokázala také skutečnost, že se obsahy textů měnily podle doby, kdy byly publikovány, rozumějme před německou premiérou seriálu nebo po ní. Je nutné podotknout, že probíraná témata se nijak výrazně nelišila, ale měnila se intenzita těchto témat a jejich vyznění.

Články, které byly zveřejněny před německou premiérou, se mnohem usilovněji soustředily na problémy, které bylo možné kritizovat, nebo případně poskytovaly prostor pro názory kritiků. Z tohoto důvodu převažovala v předpremiérových textech vyjádření týkající se komerčnosti, triviálního způsobu zpracování či faktické chybnosti. Zatímco se v tomto období věnovaly podobným otázkám celé odstavce, z později publikovaných článků téměř vymizely.

Naopak texty zveřejněné po premiéře otvíraly více prostoru pro morální témata, která se ukázala být stěžejní. Počáteční výsměch a kritika ustoupila do pozadí a určitý nádech

¹¹⁴ Paul-Heinz Koesters, „Ein ganzes Volk reif für den Psychiater?“, *Stern*, 1. únor 1979.

optimismu tak nakonec mohl vyplout na povrch. Na televizní seriál *Holocaust* začalo být nahlíženo jako na událost, jejíž dosah by mohl značně ovlivnit povědomí o holocaustu, přijetí odpovědnosti, vyrovnání se s minulostí a její zpracování. Body, které byly původně vytýkány jako slabiny, jež mohly celé vyznění seriálu překroutit a poškodit tak památku obětí, byly mnohdy přehodnoceny, označeny za malicherné, a nakonec považovány jako přínosné. Ačkoliv byla již v analýze témat 3.3 *Kolektivní vědomí a odpovědnost* a 3.4 *Prostor pro vyrovnání se s nacistickou minulostí* tato obsahová změna hmatatelná, doložíme si ji ještě dalšími třemi příklady:

*„V průběhu 428 minut a 26 sekund jednoho vymyšleného, avšak historicky podepřeného příběhu s občasnými historickými nepřesnostmi a četnými banálními výroky americké produkce byla Němcům poprvé názorně předvedena skutečnost, kterou ze své paměti doposud spíše vytlačovali, osobní drama na pozadí masové vraždy. Nepochopitelné se stalo srozumitelným.“*¹¹⁵

*„Skupinu filmových kritiků podpořilo v Německu několik negativních výtek a označení jako například melodramatický sladák, triviální zábavní klišé či milostný a hororový příběh v nepřijatelném spojení. Jako kdyby těmto estetickým kategoriím v porovnání s morální dimenzí a celkovým poselstvím příslušel nějaký význam.“*¹¹⁶

*„Fakta, na která si kritici v novinách stále stěžovali, že jsou některé scény přecitlivělé, ba dokonce kýčovitě, připustily pouze 2 % televizních diváků. Kvůli chybným detailům označilo seriál za nevěrohodný pouhých 9 %.“*¹¹⁷

Co se týče týdeníků *Der Spiegel* a *Die Zeit*, lze tuto proměnu doložit také na základě nadpisů jednotlivých článků, které ve své podstatě korespondovaly s jejich obsahy. Názvy, které patřily předpremiérovým článkům, často narážely na již zmíněnou kritiku a vyzníval z nich mnohdy až sarkastický podtón. Jako příklad poslouží titulky *„Endlösung im Abseits“* (*Konečné řešení odsunuté stranou* či *Konečné řešení v ofsajdu*)¹¹⁸ nebo *„Melodrama vom*

¹¹⁵ „„Holocaust“: Die Vergangenheit kommt zurück“.

¹¹⁶ Dönhoff, „Eine deutsche Geschichtsstunde“.

¹¹⁷ Manikowsky, „Mitleiden macht Geschichte begreifbar“.

¹¹⁸ Umbach, „Endlösung im Abseits“.

Massenmord“ (*Melodram o masové vraždě*)¹¹⁹. Dále se v magazínu *Stern* objevil článek, který ve své podstatě seriál nekritizoval, avšak samotný titulěk „*Rendezvous mit dem Grauen*“ (*Rande s hrůzou minulosti*)¹²⁰ mohl také působit zlehčujícím dojmem.

Článek z magazínu *Der Spiegel*, který nesl titulěk „*Endlösung im Abseits*“, se ve velké míře věnoval komerčnosti, prodejnosti či jednoduchosti seriálu. Kromě kritiky filmového zpracování v samotném článku jeho titulěk navíc narážel na kompromisní řešení společnosti ARD a WDR, které vysílání televizního seriálu takzvaně odsunulo stranou na třetí programy. Seriál čelil již od počátku kritice, i přesto byl nakonec odkoupen, ale ve výsledku ukryt na kanál s nízkou sledovaností. Kompromisní řešení bylo označeno za pokrytecké.¹²¹

Naopak titulky později publikovaných článků získaly vážnost a věcnost, což demonstrují příklady „*Auschwitz: Eine Generation fragt*“ (*Osvětim: generace se ptá*)¹²², „*Mitleiden macht Geschichte begreifbar*“ (*Soucit pomáhá dějiny pochopit*)¹²³ nebo „*Eine deutsche Geschichtsstunde*“ (*Německá hodina dějepisu*)¹²⁴.

4.1 Individuální pohled na magazín Stern

Kromě obecné obsahové proměny článků a intenzity konkrétních témat bychom se dále mohli na vybrané týdeníky zaměřit jednotlivě. Již ve vytvořených tabulkách (viz tabulky 1 a 2) může být nápadné, že z magazínu *Der Spiegel* a z novin *Die Zeit* byly vybrány jak lednové, tak i únorové články, zatímco z magazínu *Stern* jsou uvedeny pouze únorové texty.

Důvod je takový, že magazín *Stern* před lednovou premiérou v Německu v podstatě žádný článek nepublikoval. Výjimkou byl pouze o pár odstavců výše zmíněný text „*Rendezvous mit dem Grauen*“, který vyprávěl o ženě, která díky seriálu *Holocaust* rozpoznala svou matku na jedné fotografii a dozvěděla se tak více informací o její smrti.¹²⁵ Poněvadž nepojednával tento článek v širším měřítku ani o jednom ze čtyř vybraných témat,

¹¹⁹ Zimmer, „Melodrama vom Massenmord“.

¹²⁰ „Rendezvous mit dem Grauen“, *Stern*, 18. leden 1979.

¹²¹ Umbach, „Endlösung im Abseits“.

¹²² „Auschwitz: Eine Generation fragt“.

¹²³ Manikowsky, „Mitleiden macht Geschichte begreifbar“.

¹²⁴ Dönhoff, „Eine deutsche Geschichtsstunde“.

¹²⁵ „Rendezvous mit dem Grauen“.

nebyl do tabulky a tematické analýzy zahrnut. Obsahovou proměnu lze tedy zobecnit a výsledek zprůměrovat, na magazínu *Stern* ji však nelze samostatně dokázat.

Ačkoliv všechna tři média vybraná témata široce rozebírala a zveřejněné argumenty se velmi často shodovaly, magazín *Stern* se od zbylých dvou periodik více odlišoval. V podstatě žádný článek v časopisu *Stern* nebyl přímo cílený na kritiku seriálu, převažovala témata kolektivní odpovědnosti a vyrovnání se s minulostí. Jako možný důvod tohoto rozdílu se může nabízet skutečnost, že všechny články vyšly až po samotné premiéře. V porovnání s magazínem *Der Spiegel* a novinami *Die Zeit* se *Stern* dále více zaměřoval na diváky či čtenáře jako takové, a proto své články více opíral o výsledky různorodých průzkumů a anket, které byly po německé premiéře zorganizovány.

Závěr

Americký televizní seriál *Holocaust*, který se na německých televizních obrazovkách objevil 22., 23., 25. a 26. ledna roku 1979, probudil německé obyvatelstvo jako žádný jiný televizní pořad a podnítil ho k diskusi.

Koncept seriálu, který utrpení zobrazil a přiblížil na příkladu konkrétních osob, vyvolal u diváků emoce a pocit přímého oslovení. Díky televiznímu vysílání se navíc tematika druhé světové války dostala do povědomí široké vrstvy obyvatelstva všech věkových skupin. Zvýšení všeobecné informovanosti, konfrontace s vlastní minulostí, pocit přímé účasti, otázky a snaha o odpovědi vyústily v celospolečenskou debatu, která postupně vytvořila prostor pro počáteční pokusy o zpracování dějin druhé světové války a vyrovnání se s nacistickou minulostí. Utrpení Židů získalo po odvysílání *Holocaustu* jméno a tvář¹²⁶ a právě v tomto pohledu představoval *Holocaust* velký převrat.

Do veřejných debat se hojně zapojila právě německá periodika, která od poloviny ledna roku 1979 zavalila publicistická lavina. Týdeníky *Der Spiegel*, *Stern* a *Die Zeit* publikovaly velké množství článků s rozmanitými tématy, přičemž mezi ta hlavní patřila komerční pojetí seriálu, kombinace faktů, fiktivních prvků a občasné chyby, dále kolektivní vědomí a odpovědnost a prostor pro zpracování nacistické minulosti.

Kritici *Holocaustu* upozorňovali na několik hlavních aspektů, mezi které lze zahrnout až příliš hollywoodský a obchodní způsob zpracování, obecné ztriviální a zosobnění vážného tématu, nedostatečné zohlednění informací o historickém pozadí, několik faktických omylů a zahrnutí fiktivních prvků. Někteří kritici se však nebáli zmínit i ty nejmenší detaily počínaje špatnými kostýmy až po zvláštní gesta či jazyk. Seriál, který byl vytvořen jako komerční produkt a cílil na emoce, mohl vést podle kritiků k dezorientaci diváků. Kombinoval události druhé světové války s příběhem dvou fiktivních rodin, jejichž životy byly protkány nejen hrůzami nacismu, ale také láskou a intrikami. Pro kritiky nebylo takové spojení zábavy a informací přípustné, *Holocaust* byl označen dokonce i jako urážka přeživších a zemřelých. Seriálu se vysmívalo několikero sarkastických označení jako například „melodramatický sladěák“ nebo „most beautiful show“.

Samozřejmě již před německou premiérou se objevovaly i pozitivní komentáře, které především po odvysílání všech čtyř epizod začaly převažovat. Morální otázky a témata typu

¹²⁶ Schmid, „Die ‘Stunde der Wahrheit‘“, 19.

kolektivní odpovědnosti a zpracování minulosti se ukázaly být důležitější než kritika estetických detailů. Dokonce v nedostacích, které byly nejvíce kritizovány, začala být postupně spatřována jakási výhoda. *Holocaust* se ukázal být jako přínosná varianta pro mladší generace, které se začaly o problematiku zajímat a kladly doposud nezodpovězené otázky o vině a spoluvině. Seriál poskytl příležitost, která po dlouhé době umožňovala volně přejít od potlačování minulosti k jejímu zpracování, počínaje diskusemi přes vydání nových knih a informačních materiálů až po zavedení školních či univerzitních předmětů. Hlediska jako zosobnění, identifikace a zapojení emocí nebyla nyní kritizována, ale měla konfrontaci s minulostí naopak usnadnit.

Ačkoliv byl původně *Holocaust* vytvořen jako komerční produkt, jehož hlavním úkolem byla vysoká sledovanost a přísun peněz, získalo postupně filmové zpracování jistou přízeň a veřejnost akceptovala jeho vyšší hodnotu. Na konci 70. let se tak podařilo vytvořit komunikační prostor, který mohl sloužit jako odrazový můstek pro budoucí zpracování minulosti a ukotvení dějin druhé světové války v kultuře vzpomínání.

Analýza vybraných článků obecně potvrdila, že texty, které byly zveřejněné před premiérou, obsahovaly spíše negativní a kritické argumenty, které vyzdvihovaly možné slabiny seriálu. Dále lze souhlasit s faktem, že se obsahy publikovaných textů začaly po odvysílání všech čtyř epizod proměňovat. Narážky na nedostatky seriálu sice zcela nevymizely, ale kritika ustoupila značně do pozadí a poskytla prostor pro vyniknutí morálních témat.

Přestože je tedy možné počáteční hypotézu potvrdit, je nutné ji však na závěr doplnit o několik detailů. Všechna tři média, *Der Spiegel*, *Stern* i *Die Zeit*, vybraná čtyři témata široce rozebírala a publikované argumenty se velmi často shodovaly. Magazín *Stern* se však od zbylých dvou týdeníků více odlišoval. Televiznímu seriálu *Holocaust* se začal usilovněji věnovat až po odvysílání všech čtyř epizod, a proto nejsou z toho důvodu do analýzy zahrnuty žádné předpremiérové články. Obsahovou proměnu textů uveřejněných před a po německé premiéře lze tedy celkově zobecnit a výsledek zprůměrovat, nelze ji však dokázat samostatně na magazínu *Stern*.

Ačkoliv se v magazínu *Stern* vyskytovaly i negativní komentáře, necílil žádný článek přímo na kritiku, převažovala spíše témata kolektivní odpovědnosti a vyrovnání se s minulostí. Jako možný důvod se nabízí právě ta skutečnost, že většina článků vyšla až po samotné premiéře. Oproti magazínu *Der Spiegel* a novinám *Die Zeit* se *Stern* také více

zaměřoval na názor diváků a čtenářů a své články mnohdy opíral o výsledky různých veřejných průzkumů a anket.

Význam televizního seriálu *Holocaust* v rámci kolektivní paměti a kultury vzpomínání může potvrdit v poslední řadě také skutečnost, že se *Holocaust* v lednu roku 2019, tedy po čtyřiceti letech od německé premiéry, objevil znovu na německých obrazovkách. Týdeníky *Der Spiegel* a *Stern* publikovaly při této příležitosti internetové články a *Die Zeit* dokonce i tištěný text. Media připomínala německou premiéru z roku 1979 a s ní spojené diskuse či upozorňovala na samotný návrat na televizní obrazovky. Titulek článku *Der Spiegel* hovořil o zlomovém bodě v kultuře vzpomínání („*Der Wendepunkt in der Erinnerungskultur*“)¹²⁷, název z týdeníku *Stern* připomínal, že až díky *Holocaustu* pochopilo velké množství německých obyvatel problematiku vyvraždění Židů („*Viele Deutsche begriffen die Shoah erst durch diese Serie – die Dritten wiederholen ‚Holocaust‘*“)¹²⁸ a podle perexu článku z novin *Die Zeit* vrátil seriál německému obyvatelstvu schopnost truchlit, rozbil mlčení mezi generacemi a udělil lekci nejen historikům, ale také novinářům („*Die Fernsehserie ‚Holocaust‘ gab den Deutschen vor 40 Jahren nicht nur ihre ‚Fähigkeit zu trauern‘ zurück. Sie blamierte auch Historiker und Journalisten – und brach das Schweigen zwischen den Generationen*“).¹²⁹

¹²⁷ René Schlott, „Der Wendepunkt in der Erinnerungskultur“, *Spiegel Online*, 7. leden 2019, <https://www.spiegel.de/kultur/tv/holocaust-us-serie-wird-wiederaufgefuehrt-a-1246807.html> (navštíveno 22. 5. 2019).

¹²⁸ „Viele Deutsche begriffen die Shoah erst durch diese Serie – die Dritten wiederholen ‚Holocaust‘“, *Stern Online*, 3. leden 2019, <https://www.stern.de/kultur/tv/holocaust--viele-deutsche-begriffen-erst-durch-diese-serie-die-shoah-8514334.html> (navštíveno 22. 5. 2019).

¹²⁹ Frank Bajohr, „Mein Gott, was war mit uns los?“, *Zeit Online*, 23. leden 2019, <https://www.zeit.de/2019/05/fernsehserie-holocaust-ard-debatte-historiker-journalisten/komplettansicht> (navštíveno 22. 5. 2019).

Summary

The American television series *Holocaust*, which appeared on German television screens on 22, 23, 25 and 26 January 1979, awakened the German population like no other TV programme and prompted it for a society-wide debate. The German print has been very much involved in public debates, and since the mid-January 1979, when the *Holocaust* was shown on German television, the periodicals have been overwhelmed.

The critics have highlighted several major aspects, including the Hollywood and commercial way of processing, simplification and personification of a serious subject, insufficient consideration of historical background information, a few factual mistakes and the inclusion of fictitious elements. However, some critics were not afraid to mention even the smallest details, from bad costumes to strange gestures or language. According to critics, the series, which was created as a commercial product and aimed at emotions, could lead to disorientation of viewers. It combined the events of World War II with the story of two fictitious families whose lives were interwoven not only with the horrors of Nazism, but also with love and intrigue. For the critics, such a combination of entertainment and vital information was not acceptable, the *Holocaust* was even described as an insult to the survivors and the deceased persons. Several sarcastic denominations were earned.

Before the German premiere, there were of course also positive comments, which began to prevail after all four episodes were broadcast. Moral questions and themes such as collective responsibility and processing of the past have proved to be more important than criticism of aesthetic details. Even in the shortcomings that were criticized most, an advantage gradually began to be seen. *Holocaust* has proven to be a contribution for younger generations who have become interested in the issue and have asked unresolved questions about guilt and complicity. After a long time, the series provided an opportunity that made possible to move freely from suppressing the past to its elaboration, as evidenced by discussions, publications of new books and information materials, and by introduction of new school or university subjects. Aspects such as personification, identification and involvement of emotions were no longer criticized, but were described as elements that could facilitate the confrontation with the past.

The articles, which were published before the premiere, contained rather negative and critical arguments that highlighted the possible weaknesses of the series. However, after all four episodes were broadcast, the contents of the published texts began to change. Although

the criticism of shortcomings has not completely disappeared, it has largely retreated into the background, giving space for moral issues to emerge.

Although *Holocaust* was originally created as a commercial product, whose main task was to attract viewers and to earn money, the series gradually gained certain favour and the public accepted its higher value. After all, in the late 1970s it was possible to create a communication space that could serve as a stepping stone for the future processing of the past and anchoring the history of World War II in a culture of remembrance.

Zdroje a použitá literatura

Televizní seriál

Chomski, Marvin J. „Holocaust“, 1. díl, <https://www.youtube.com/watch?v=9V1eD-LMnUg> (staženo 8. 7. 2019).

Chomski, Marvin J. „Holocaust“, 2. díl, <https://www.youtube.com/watch?v=WhVtjkw8V1U&t=3s> (staženo 8. 7. 2019).

Chomski, Marvin J. „Holocaust“, 3. díl, https://www.youtube.com/watch?v=Ga2CNi_uLKs + <https://www.youtube.com/watch?v=bEAGRWdu69c> (staženo 8. 7. 2019).

Chomski, Marvin J. „Holocaust“, 4. díl, <https://www.youtube.com/watch?v=bEAGRWdu69c> + <https://www.youtube.com/watch?v=L1xMg186sLk> (staženo 8. 7. 2019).

Primární zdroje

Bajohr, Frank. „Mein Gott, was war mit uns los?“, *Zeit Online*, 23. leden 2019, <https://www.zeit.de/2019/05/fernsehserie-holocaust-ard-debatte-historiker-journalisten/komplettansicht> (navštíveno 22. 5. 2019).

Dönhoff, Marion Gräfin. „Eine deutsche Geschichtsstunde“, *Zeit Online*, 2. únor 1979, <https://www.zeit.de/1979/06/eine-deutsche-geschichtsstunde/komplettansicht> (staženo 4. 11. 2017).

Höhne, Heinz. „Schwarzer Freitag für die Historiker“, *Spiegel Online*, 29. leden 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40350862> (staženo 15. 4. 2018).

Koesters, Paul-Heinz. „Ein ganzes Volk reif für den Psychiater?“, *Stern*, 1. únor 1979.

Manikowsky, Arnim v. „Mitleiden macht Geschichte begreifbar“ (Umfrage - Ergebnisse des Instituts für Demoskopie Allensbach), *Stern*, 1. únor 1979.

Schlott, René. „Der Wendepunkt in der Erinnerungskultur“, *Spiegel Online*, 7. leden 2019, <https://www.spiegel.de/kultur/tv/holocaust-us-serie-wird-wiederaufgefuehrt-a-1246807.html> (navštíveno 22. 5. 2019).

Strothmann, Dietrich. „Wie eine Schrift an der Wand“, *Zeit Online*, 2. únor 1979, <https://www.zeit.de/1979/06/wie-eine-schrift-an-der-wand/komplettansicht> (staženo 18. 6. 2018).

Umbach, Klaus. „Endlösung im Abseits“, *Spiegel Online*, 15. leden 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40351354> (staženo 4. 11. 2017).

Wiesel, Elie. „Eine Beleidigung der Opfer (aus *The New York Times*, 16. April 1978)“, *Zeit Online*, 19. leden 1979, <https://www.zeit.de/1979/04/eine-beleidigung-der-opfer> (staženo 4. 11. 2017).

Zimmer, Dieter E. „Melodrama vom Massenmord“, *Zeit Online*, 19. leden 1979, <https://www.zeit.de/1979/04/melodrama-vom-massenmord/komplettansicht> (staženo 4. 11. 2017).

„Auschwitz: Eine Generation fragt“, *Spiegel Online*, 5. únor 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40351794> (staženo 21. 5. 2018).

„‘Holocaust’: Die Vergangenheit kommt zurück“, *Spiegel Online*, 29. leden 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40350860> (staženo 4. 11. 2017).

„In der Schule nie was davon gehört“ (Ergebnisse eines Forschungsprojekts der TU Berlin, in dem „Holocaust“ verschiedenen Bevölkerungsgruppen vorgeführt und diese dann befragt worden waren), *Stern*, 1. únor 1979.

„Rendezvous mit dem Grauen“, *Stern*, 18. leden 1979.

„Viele Deutsche begriffen die Shoah erst durch diese Serie – die Dritten wiederholen „Holocaust““, *Stern Online*, 3. leden 2019, <https://www.stern.de/kultur/tv/holocaust--viele-deutsche-begriffen-erst-durch-diese-serie-die-shoah-8514334.html> (navštíveno 22. 5. 2019).

Sekundární zdroje

Assmann, Aleida. *Das neue Unbehagen an der Erinnerungskultur: eine Intervention*. München: Beck, 2013.

Faulstich, Werner. *Die Mediengeschichte des 20. Jahrhunderts*. München: Fink, 2012.

Jirák, Jan a Barbara Köpplová. *Masová média*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2015.

Meyer, Erik. *Erinnerungskultur 2.0: Kommemorativ Kommunikation in digitalen Medien*. Frankfurt am Main: Campus-Verl. Interaktiva, 2009.

Müller-Bauseneik, Jens. „Die US-Fernsehserie "Holocaust" im Spiegel der deutschen Presse (Januar-März 1979): eine Dokumentation“, *Historical Social Research* 30, č. 4 (2005): 128-140.

<https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/3017;jsessionid=11423643FE7A111F0681558CB3621BF2> (staženo 25.03.2018).

Pürer, Heinz. *Medien in Deutschland: Presse-Rundfunk-Online*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2015.

Řehořová, Irena. *Kulturní paměť a film: jak se měnil obraz poválečného odsunu v české filmové tvorbě*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018.

Schmid, Harald. „Die ‘Stunde der Wahrheit‘ und ihre Voraussetzungen zum Geschichtskulturellen Wirkungskontext von ‘Holocaust‘“, *Historical Social Research* 30, č. 4 (2005): 18-28. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/3027> (staženo 28.3.2019).

Schulz, Sandra. „Film und Fernsehen als Medien der gesellschaftlichen Vergegenwärtigung des Holocaust: Die deutsche Erstausstrahlung der US-amerikanischen Fernsehserie Holocaust im Jahre 1979“, *Historical social research* 32, č. 1 (2007): 189-248. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/6251> (staženo 12.2.2018).

Siedler, Joachim. *"Holocaust": die Fernsehserie in der deutschen Presse: eine Inhalts- und Verlaufsanalyse am Beispiel ausgewählter Printmedien*. Münster: Lit, 1984.

Wilke, Jürgen. „Die Fernsehserie Holocaust als Medienereignis“, *Historical Social Research* 30, č. 4 (2005): 9-17. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/3028> (staženo 25.03.2018).

Internet

„Titelanzeige: Stern“, Informationsgemeinschaft *IVW*, <http://www.ivw.eu/aw/print/qa/titel/143?quarter%5B2019%5D=2019#views-exposed-form-aw-titel-az-aw-az-qa> (navštíveno 25. 3. 2020).

„Verkaufte Auflagen der Nachrichtenmagazine Der Spiegel, Stern und Focus vom 2. Quartal 2015 bis zum 4. Quartal 2019“, online portál *Statista*, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/164386/umfrage/verkaufte-auflagen-von-spiegel-stern-und-focus/> (navštíveno 25. 3. 2020).

„Verkaufte Auflage der Wochenzeitung Die Zeit vom 4. Quartal 2012 bis zum 4. Quartal 2019“, online portál *Statista*, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/73452/umfrage/entwicklung-der-verkauften-auflage-von-die-zeit-seit-2002/> (navštíveno 25. 3. 2020).

„Zahlen und Daten über die SPIEGEL-Gruppe“, *Spiegel Gruppe*, <https://www.spiegelgruppe.de/unternehmen/zahlen-daten-fakten> (navštíveno 26. 3. 2020).

Obrázky

„Titulní strana magazínu Der Spiegel“, *Spiegel Online*, 5/1979,
<https://www.spiegel.de/spiegel/print/index-1979-5.html> (staženo 20. 3. 2020).

„Titulní strana magazínu Stern“, *Stern*, 6/1979.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Dominika Gerstnerová
E-mail: d.gerstnerova@hotmail.cz
Studijní obor: Česko - německá studia
Semestr a školní rok zahájení práce: ZS 2017/2018
Semestr a školní rok ukončení práce: LS 2020
Vedoucí bakalářského semináře: PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.
Vedoucí práce: PhDr. David Emler, Ph.D.
Název práce: Reflexe televizního seriálu Holocaust ve vybraném západoněmeckém tisku
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek): Americký televizní seriál Holocaust pojednával o temné části německých dějin z let 1933-1945, které se nesly v duchu nacistické diktatury. Zatímco americká premiéra proběhla v roce 1978, na německých obrazovkách se seriál objevil o rok později, a to v lednu 1979. Z toho důvodu, že seriál konfrontoval německé diváky s citlivým a vážným tématem z blízké minulosti, ale byl zpracován velmi komerčním způsobem, vyvolal v celém světě pozdvižení a stal se terčem kontroverzních veřejných debat, které byly mnohdy velmi vyhrocené. Při příležitosti německé premiéry se do diskusí zapojila i německá periodika, která publikovala velké množství článků a poskytla tak bohatý podklad pro analýzu. Tato práce se zabývá výhradně reflexí v západoněmeckém tisku, který reprezentují týdeníky Der Spiegel, Stern a Die Zeit, a cílem je detailně analyzovat hlavní problémy a otázky, kterými se ve spojitosti s Holocaustem vybraná tři média zabývala.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek): Co se týče celkové koncepce bakalářské práce, došlo k výraznému zúžení tématu. Hlavním cílem práce se stala reflexe televizního seriálu ve třech již zmíněných týdenících. Detailní analýza vybraných článků z daného tisku měla prokázat, jakými tématy se tisk ve spojitosti se seriálem zabýval, jaké názory zazněly, zda se shodovaly a jak se měnila intenzita těchto témat v čase. Vývoj mediální scény a role médií v kultuře vzpomínání a kolektivní paměti se staly doprovodnými tématy obsaženými v tematickém kontextu. Na základě podrobnějšího výzkumu došlo také ke změnám ve struktuře a k pozměnění názvu práce.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu): Úvod 1. Tematický kontext 2. Veřejná diskuse a reflexe seriálu Holocaust v západoněmeckém tisku 3. Analýza tematizovaných otázek 3.1 Typické americké dokudrama 3.2 Fakta nebo fikce 3.3 Kolektivní vědomí a odpovědnost 3.4 Prostor pro zpracování nacistické minulosti 4. Obsahová proměna článků dle data publikace Závěr
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

1. Höhne, Heinz. „Schwarzer Freitag für die Historiker“, Spiegel Online, 29. leden 1979, <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/40350862> (staženo 15. 4. 2018).
2. Manikowsky, Arnim v. „Mitleiden macht Geschichte begreifbar“ (Umfrage - Ergebnisse des Instituts für Demoskopie Allensbach), Stern, 1. únor 1979.
3. Zimmer, Dieter E. „Melodrama vom Massenmord“, Zeit Online, 19. leden 1979, <https://www.zeit.de/1979/04/melodrama-vom-massenmord/komplettansicht> (staženo 4. 11. 2017).
4. Assmann, Aleida. Das neue Unbehagen an der Erinnerungskultur: eine Intervention. München: Beck, 2013.
5. Pürer, Heinz. Medien in Deutschland: Presse-Rundfunk-Online. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2015.
6. Schulz, Sandra. „Film und Fernsehen als Medien der gesellschaftlichen Vergegenwärtigung des Holocaust: Die deutsche Erstaussstrahlung der US-amerikanischen Fernsehserie Holocaust im Jahre 1979“, Historical social research 32, č. 1 (2007): 189-248. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/6251> (staženo 12.2.2018).
7. Siedler, Joachim. "Holocaust": die Fernsehserie in der deutschen Presse: eine Inhalts- und Verlaufsanalyse am Beispiel ausgewählter Printmedien. Münster: Lit, 1984.
8. Wilke, Jürgen. „Die Fernsehserie Holocaust als Medienereignis“, Historical Social Research 30, č. 4 (2005): 9-17. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/3028> (staženo 25.03.2018).
9. Schmid, Harald. „Die „Stunde der Wahrheit“ und ihre Voraussetzungen zum Geschichtskulturellen Wirkungskontext von „Holocaust““, Historical Social Research 30, č. 4 (2005): 18-28. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/3027> (staženo 28.3.2019).
10. Faulstich, Werner. Die Mediengeschichte des 20. Jahrhunderts. München: Fink, 2012.

Podpis studenta a datum

Gerschel

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		<i>Wilke</i>
Vedoucí bakalářského semináře		<i>[Signature]</i>
Garant oboru		<i>[Signature]</i>